

De wederzijdse onderwijsparticipatie van leerlingen en studenten in Nederland en Vlaanderen, 2002/2003

Inhoudsopgave

1. Situering	2
2. Werkwijze in Nederland.....	3
2.1. Vraagstelling	3
2.2. Primair onderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs	4
2.3. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4
2.4. Universiteiten en hogescholen	4
2.5. De bepaling van het aantal Vlaamse leerlingen en studenten	5
2.6. Naamgeving van de onderwijssoorten	5
3. Werkwijze in Vlaanderen.....	6
4. Resultaten in Nederland	8
5. Resultaten in Vlaanderen	10
6. Wederzijdse onderwijsparticipatie bij hogescholen.....	14
6.1. Nederland	14
6.1.1. Totale onderwijsparticipatie.....	14
6.1.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie	15
6.2. Vlaanderen	16
6.2.1. Totale onderwijsparticipatie.....	16
6.2.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie	17
7. Wederzijdse onderwijsparticipatie bij universiteiten	19
7.1. Nederland	19
7.1.1. Totale onderwijsparticipatie.....	19
7.1.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie	20
7.2. Vlaanderen	21
7.2.1. Totale onderwijsparticipatie.....	21
7.2.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie	25
7.3. Transnationale Universiteit Limburg (tUL)	27
8. Nederlandse deelnemers aan het onderwijs voor sociale promotie.....	29
9. Vlaamse studenten bij de Open Universiteit	30
10. Vergelijking van de wederzijdse onderwijsparticipatie	31
11. Ontwikkeling van de wederzijdse onderwijsparticipatie	33
11.1. Nederland	33
11.2. Vlaanderen	33
Bijlage 1: Detailgegevens hoger onderwijs 2002/2003.....	38
Bijlage 2: Geografische spreiding van de wederzijdse onderwijsparticipatie.....	56
Lijst van tabellen	59
Lijst van figuren	60
Lijst van afkortingen	61

1. Situering

Dit rapport geeft een analyse van de mate waarin Nederlandse en Vlaamse leerlingen en studenten gebruik maken van de onderwijsvoorzieningen in het buurland. Aan dit rapport ligt een telling ten grondslag, die de ministeries van onderwijs in Nederland en in de Vlaamse Gemeenschap elke twee jaar in hun onderwijsveld laten uitvoeren.

De basis van deze telling ligt in de zogenaamde GENT-akkoorden. Aan het “Verdrag inzake de samenwerking op het gebied van cultuur, onderwijs, wetenschappen en welzijn” dat tussen de Vlaamse Gemeenschap en het Koninkrijk der Nederlanden” op 17 januari 1995 is afgesloten, wordt op ambtelijk niveau uitvoering gegeven door een reeks actieprogramma’s voor het Gehele Europese Nederlandse Taalgebied (GENT). Het project waarbij de wederzijdse onderwijsmobiliteit wordt gevolgd is daar één van. Het beleidsmatige belang van dit project is in het zesde GENT-akkoord van 13 oktober 2003 nogmaals bevestigd.

Deze telling, die bij de Nederlandse onderwijsinstellingen bekend is geworden als de ‘grenslandtelling’ is zowel in Nederland als in Vlaanderen eerder uitgevoerd voor de schooljaren 1995/1996, 1996/1997, 1998/1999 en 2000/2001, en is telkens gepubliceerd in de brochure “De wederzijdse onderwijsparticipatie van leerlingen/studenten in Nederland en Vlaanderen”. De voorliggende brochure, die de mobiliteit in het schooljaar 2002/2003 in kaart brengt, is de vijfde publicatie in deze reeks.

Aan Nederlandse kant werd de telling ook dit jaar uitgevoerd door de uitvoeringsorganisatie CFI, een onderdeel van het ministerie van OCenW. In Vlaanderen werd de telling georganiseerd door de verschillende onderwijsadministraties, met coördinatie door de afdeling Begroting en Gegevensbeheer van het departement Onderwijs van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Om de leesbaarheid van de brochure te verhogen wordt de term ‘leerlingen’ gebruikt als verzamelbegrip, ook wanneer de gegevens mede betrekking hebben op hoger onderwijs. Wanneer de data uitsluitend betrekking hebben op hoger onderwijs, gegeven aan universiteiten of hogescholen, wordt de term ‘studenten’ gebruikt.

Het is bij de wederzijdse onderwijsparticipatie van belang onderscheid te maken tussen twee groepen onderwijsdeelnemers:

- Degenen die al in het buurland wonen en daar ook naar school gaan. Dit zijn Nederlanders die in Vlaanderen wonen of Vlamingen die in Nederland wonen. In de meeste gevallen wonen de ouders dan ook in het buurland, vaak werken ze daar, nemen deel aan het sociale verkeer, betalen belasting, kortom ze maken in alle opzichten deel uit van het buurland, maar hebben hun oorspronkelijke nationaliteit behouden.
- Degenen die wonen in hun oorspronkelijke land, maar speciaal de grens oversteken om onderwijs te volgen. Dat is beleidsmatig een interessante groep, omdat voor deze groep de specifieke kenmerken van het onderwijs over de grens kennelijk doorslaggevend zijn voor hun keuze. Dat kan onder andere te maken hebben met het onderwijsaanbod, met de aard van het onderwijs, of met het ontbreken van bepaalde vormen van selectie, zoals loting.

Als in de tekst van dit rapport gesproken wordt over ‘grensverkeer’, of ‘grensoverschrijdende onderwijsmobiliteit’, dan wordt deze tweede groep bedoeld. Waar gesproken wordt over ‘totale (wederzijdse) onderwijsparticipatie’ worden beide groepen samen bedoeld.

De telling van 2000/2001 werd aan Nederlandse kant beïnvloed door onregelmatigheden met de bekostiging van buitenlandse studenten bij zes HBO-instellingen. Naar die gang van zaken is een accountantsonderzoek ingesteld, waarover in februari 2002 is gerapporteerd. Ten tijde van de vorige rapportage was het verdere onderzoek nog niet afgerond. De cijfers zijn toen gepubliceerd zoals ze waren, zonder te corrigeren voor de mogelijk ten onrechte ingeschreven Vlaamse studenten. Hoewel een exacte correctie niet mogelijk is (want de telling voor 2000/2001 kon niet worden overgedaan met weglating van de omstreden inschrijvingen), is in dit rapport toch een poging gedaan om de cijfers voor 1998/1999 en 2000/2001 zo goed mogelijk te corrigeren, zodat weer consistente tijdreeksen gepresenteerd kunnen worden van de deelname van Vlaamse studenten aan het Nederlandse hoger beroepsonderwijs.

2. Werkwijze in Nederland

2.1. Vraagstelling

Voor dit onderzoek zijn alle scholen benaderd in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs in de grensstreek, dat wil zeggen binnen 30 km van de Belgische grens. In de provincie Zeeland zijn de scholen ten zuiden van de Oosterschelde benaderd.

Van de scholen buiten de grensstreek is een steekproef genomen van ongeveer 10% van de instellingen. Deze steekproef is willekeurig getrokken, onafhankelijk van de steekproeven bij vorige tellingen. In het primair onderwijs en speciaal onderwijs zijn van de steekproef alleen die scholen benaderd, waarvan uit de bekostigingstelling bekend was, dat Belgische leerlingen aanwezig zijn. In het voortgezet onderwijs is de nationaliteit uit de bekostigingstelling niet bekend en daarom zijn alle scholen van voortgezet onderwijs in de steekproef benaderd.

In het hoger onderwijs zijn alle instellingen benaderd.

In **Tabel 1** worden de aantallen benaderde scholen van alle onderwijssoorten vermeld.

Tabel 1. Aantal benaderde scholen per onderwijssoort in Nederland

	Aantal in grensstreek	Aantal in steekproef	Totaal aantal benaderde scholen
PO	226	28	254
SO	27	2	29
VO	149	48	197
BVE	0	0	0
HBO			49
WO			14

Aan alle aangeschreven instellingen is gevraagd naar het aantal leerlingen met Belgische nationaliteit, gesplitst naar ‘woonachtig in Nederland of België’. Hierbij wordt bedoeld op het adres van herkomst, niet op een eventueel kameradres in Nederland. Bij de universiteiten en hogescholen is bovendien gevraagd een uitsplitsing te geven naar opleiding en naar de opleidingsvormen voltijd en deeltijd. Alle gegevens hebben betrekking op de peildatum 1 oktober 2002. Bij de Open Universiteit is gevraagd naar een uitsplitsing van de Belgische studenten naar land van herkomst en naar studiecentrum.

2.2. Primair onderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs

De respons was nagenoeg 100%. Slechts één school voor basisonderwijs in de steekproef heeft ondanks enige rappels niet geantwoord. Gezien deze hoge respons is afgezien van het ophogen van de uitkomsten voor de non-respons.

De aantallen Belgische leerlingen in de steekproef zijn opgehoogd naar een landelijk totaal door de uitkomsten te vermenigvuldigen met het totale aantal leerlingen van de instellingen waaruit de steekproef is genomen gedeeld door het totale aantal leerlingen bij de steekproefinstellingen. Deze ophogingsfactor is in het primair onderwijs 12,9, in het speciaal onderwijs 10,0 en in het voortgezet onderwijs 11,1.

2.3. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Zoals **Tabel 1** laat zien zijn de instellingen voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie niet benaderd, omdat in het verleden gebleken is, dat in deze sector vrij geringe aantallen Belgische leerlingen worden geteld: in de laatst gehouden telling in het BVE-veld, per 1 oktober 1998, waren het 190 leerlingen in het beroepsonderwijs (waarvan 90 wonend in België) en 83 deelnemers aan het volwasseneneducatie (waarvan 17 wonend in België). In het bestuurlijk overleg met de BVE-raad is overeengekomen, dat vanwege de administratieve lasten een nieuwe telling voorlopig achterwege wordt gelaten, in afwachting van toekomstige ontwikkelingen die de gegevensuitwisseling zullen vereenvoudigen.¹ Deze lacune in de data is opgelost door voor 2000 en 2002 dezelfde getallen te nemen als per 1 oktober 1998 werden gevonden.

2.4. Universiteiten en hogescholen

Alle 49 hogescholen en alle 13 universiteiten², alsmede de Open Universiteit zijn benaderd en de respons was 100%. Niet bij alle hogescholen zijn Vlaamse leerlingen aanwezig, daarom komen in de tabellen in dit rapport slechts 39 verschillende hogeschoolnamen voor. Het aantal hogescholen is lager dan bij de vorige telling (56), als gevolg van diverse fusies tussen hogescholen die zich de laatste twee jaar hebben voltrokken.

De transnationale Universiteit Limburg (tUL) is niet opgenomen in de bevraging van de Nederlandse universiteiten. De tUL is een samenwerkingsverband tussen de Universiteit Maastricht (UM) en het Limburgs Universitair Centrum (LUC, Hasselt-Diepenbeek) en wordt als één universiteit beschouwd. De cijfers voor de tUL zijn verzameld door het departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en zijn geïntegreerd in de Vlaamse tabellen. De transnationale Universiteit Limburg wordt in paragraaf 7.3 afzonderlijk toegelicht. In een volgende brochure over de wederzijdse onderwijsparticipatie 2004/2005 zullen de gegevens voor de tUL niet meer in de Nederlandse en Vlaamse tabellen vermeld worden, maar samengebracht in één gezamenlijke tabel en besproken worden in een afzonderlijk hoofdstuk.

De cijfers van de telling 1998/1999 en 2000/2001 zijn gecorrigeerd voor de geconstateerde onregelmatigheden door de aantallen deeltijd studenten in de opleidingen *Bedrijfseconomie*, *Commerciële Economie*, *Bedrijfskundige Informatica*, *Management Economie en Recht* bij de Hogeschool Brabant, de Hogeschool Alkmaar, de Hogeschool Utrecht, de Hogeschool van Amsterdam, de Saxion Hogeschool te Deventer en de Hanzehogeschool Groningen op nul te stellen. Deze correctie heeft als nadeel dat reguliere Vlaamse studenten in deze opleidingen ook buiten beschouwing worden gelaten. Deze fout is waarschijnlijk klein, want in de huidige

¹ Door de invoering van het onderwijsnummer zullen deze gegevens in de toekomst zonder veel extra moeite meegenomen kunnen worden in de overige tellingen.

² Dit zijn de 12 door het ministerie van OCenW gefinancierde grote universiteiten alsmede de door het ministerie van LNV gefinancierde Wageningse Universiteit.

telling over 2002/2003 zijn door alle instellingen met uitzondering van de Hogeschool Brabant³, slechts kleine aantallen Vlaamse studenten opgegeven voor deze opleidingen (in totaal 14 studenten verspreid over 9 vestigingen van opleidingen).

2.5. De bepaling van het aantal Vlaamse leerlingen en studenten

Het maken van onderscheid tussen Vlaamse en Waalse leerlingen vormt een principieel probleem in de Nederlandse onderwijsadministraties, aangezien wel de nationaliteit wordt geregistreerd, maar niet de taalgemeenschap van de Belgische leerlingen. De taalgemeenschap heeft in Nederland geen administratief belang. Het exact bepalen van het aantal Vlaamse leerlingen is daarom zonder individuele bevraging van de betrokken leerlingen niet mogelijk. In de eerste enquête van 1995/1996 is aan de scholen gevraagd op grond van het woonadres te bepalen of de leerling uit Vlaanderen of Wallonië afkomstig is; Brusselse adressen zijn bij die gelegenheid voor de helft aan beide taalgemeenschappen toegerekend. Deze vraag kon destijds slechts door ongeveer de helft van de instellingen worden beantwoord; het aandeel van Vlamingen in de Belgische leerlingen, gemiddeld over alle onderwijssectoren, bedroeg 94,3%. Dit lijkt een vrij plausibel getal. Gezien de gemeenschappelijke taal mag verwacht worden dat verreweg de meeste Belgische leerlingen in het Nederlandse onderwijssysteem van Vlaamse afkomst zijn.

Omdat van een hernieuwde bevraging op dit punt geen beter resultaat werd verwacht, is er van afgezien de vraag naar de regionale herkomst opnieuw te stellen.⁴ Het aantal Vlaamse leerlingen is ook in deze telling benaderd door het aantal Belgische leerlingen met 0,943 te vermenigvuldigen.

2.6. Naamgeving van de onderwijssoorten

In tabellen waarin Vlaamse en Nederlandse cijfers met elkaar worden vergeleken is één terminologie gebruikt voor de namen van de onderwijssoorten. Onderstaande **tabel 2** geeft aan, welke onderwijssoorten begrepen zijn in de clusters.

Tabel 2. Naamgeving van de Nederlandse onderwijssoorten ten behoeve van vergelijking tussen Nederland en Vlaanderen

Cluster	Nederlandse onderwijsvormen die hierin opgenomen zijn
Basisonderwijs	Primair onderwijs
Buitengewoon onderwijs	Speciaal basisonderwijs (SBO), speciaal voortgezet onderwijs (SVO), speciaal onderwijs (SO)
Secundair onderwijs	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (VMBO) Individueel voorbereidend beroepsonderwijs (IVBO) Hoger algemeen vormend onderwijs (HAVO) Vorbereidend wetenschappelijk onderzoek (VWO) Middelbaar beroepsonderwijs (MBO), voltijds en deeltijds Vormingswerk Leerlingwezen
Hogescholenonderwijs	Hoger beroepsonderwijs (HBO), voltijds en deeltijds
Universitair onderwijs	Wetenschappelijk onderwijs (WO), voltijds en deeltijds
Permanente vorming	Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (VAVO) Basiseducatie

³ Zie hoofdstuk 4 over de huidige opgave van de Hogeschool Brabant.

⁴ Ook in het kader van het onderwijsnummer zal dit punt waarschijnlijk niet worden opgelost.

3. Werkwijze in Vlaanderen

Aan Vlaamse kant wordt gebruik gemaakt van de gegevens van de officiële leerlingentelling. Dit is een jaarlijkse registratie op 1 februari waarbij de leerlingen in alle door de overheid erkende en gesubsidieerde of gefinancierde scholen geteld worden via elektronische weg. Deze data worden door het verificatiekorps gecontroleerd en zo nodig gecorrigeerd. Dit garandeert hun volledigheid en correctheid. De telling omvat alle onderwijsniveaus met uitzondering van het onderwijs voor sociale promotie (OSP) en basiseducatie (BE). De onderwijsinstellingen voor OSP en BE werden via een afzonderlijke bevraging benaderd.

In 2002/2003 werden er 3.958 onderwijsinstellingen betrokken bij de mobiliteitsstudie. Een overzicht hiervan wordt gegeven in **tabel 3**. In deze tabel worden de Franstalige scholen onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap en de Franstalige afdelingen van Nederlandstalige scholen buiten beschouwing gelaten. De instellingen voor Permanente vorming omvatten: 29 centra voor basiseducatie, 167 scholen voor deeltijds kunstonderwijs en 176 centra voor volwassenenonderwijs (112 op secundair niveau en 64 op hoger niveau).

Tabel 3. Aantal Vlaamse onderwijsinstellingen per onderwijsniveau

Onderwijsniveau	Aantal instellingen
Gewoon basisonderwijs	2.340
Buitengewoon basisonderwijs	189
Gewoon secundair onderwijs	914
Buitengewoon secundair onderwijs	111
Hogescholenonderwijs	22
Universitair onderwijs	10
Permanente vorming	372
Totaal	3.958

Vanaf het schooljaar 1999/2000 onderging het onderwijs voor sociale promotie een grondige herstructurering door de invoering van het modulair onderwijs. In het modulair onderwijs werd het systeem van 2 semesters vervangen door inschrijvingen binnen een referteperiode. Een referteperiode loopt van 1 februari tot 31 januari van het daarop volgende schooljaar. In het OSP worden het aantal inschrijvingen voor een cursus (module) geregistreerd en niet het aantal hoofdelijke personen. Binnen een referteperiode kan één persoon immers ingeschreven zijn voor meerdere cursussen. Omdat de data dubbeltellingen bevatten kunnen ze niet zondermeer vergeleken worden met cijfers van vroeger. In **hoofdstuk 8** van deze brochure wordt dit onderwijsniveau apart besproken.

Om dubbeltellingen te vermijden worden de leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5, dit zijn langdurig zieke kinderen die tijdelijk in een zo genoemde ziekenhuisschool worden opgenomen, niet meegeteld in de tabellen.

Naast de 6 universiteiten die onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap vallen, zijn er in Vlaanderen nog 3 instellingen waar hoger onderwijs van universitair niveau gedoceerd wordt: het Instituut voor Tropische Geneeskunde (Antwerpen), de Nederlandstalige afdeling van de Universitaire Protestantse Theologische Faculteit (Brussel) en de Vlerick Leuven-Gent Management School. Ook deze gegevens zijn in dit onderzoek opgenomen.

Daarnaast zijn eveneens de studentenaantallen van de transnationale Universiteit Limburg (tUL) aan de Vlaamse cijfers toegevoegd, dit om dubbeltellingen met de Nederlandse gegevens te voorkomen. De transnationale Universiteit Limburg (tUL) is een samenwerking tussen de Universiteit Maastricht en het Limburgs Universitair Centrum en wordt beschouwd als één universiteit met een thuisbasis in beide landen. De inschrijvingen aan de transnationale Universiteit Limburg worden in een afzonderlijke paragraaf in hoofdstuk 7 toegelicht.

Tabel 4. Naamgeving van de Vlaamse onderwijssoorten voor vergelijking tussen Nederland en Vlaanderen

Onderwijsniveau	Onderdelen
Basisonderwijs	Gewoon kleuteronderwijs Gewoon lager onderwijs Buitengewoon kleuteronderwijs Buitengewoon lager onderwijs
Secundair onderwijs	Gewoon voltijds secundair onderwijs Buitengewoon secundair onderwijs Deeltijds beroepssecundair onderwijs 15 -18 jarigen Deeltijds beroepssecundair onderwijs 18 - 25 jarigen
Hogescholenonderwijs	Hogescholenonderwijs
Universitair onderwijs	Universitair onderwijs
Permanente vorming	Secundair onderwijs voor sociale promotie Hoger onderwijs voor sociale promotie Deeltijds kunstonderwijs Basiseducatie

4. Resultaten in Nederland

Op 1 oktober 2002 namen 3.595 Vlaamse leerlingen en studenten deel aan het Nederlandse onderwijs (zie **Tabel 5**). Daarnaast namen 1.956 Vlaamse studenten onderwijsmodules van de Open Universiteit af, waarvan het overgrote deel (96%) met ondersteuning van Vlaamse studiecentra. Deze studenten komen apart aan bod in **hoofdstuk 9**. Vergeleken met de gecorrigeerde telling van 1 oktober 2000 is het aantal Vlaamse leerlingen en studenten afgenomen met ruim 4%. Het aantal Vlamingen dat in België woont en in Nederland onderwijs volgt is met ruim 5% gestegen.

In het **primair, speciaal en voortgezet onderwijs** is grensoverschrijdende onderwijsparticipatie klein van omvang en nauwelijks toegenomen. Het totaal aantal Vlaamse leerlingen in primair, speciaal en voortgezet onderwijs is met ruim 6% gestegen; dit komt voornamelijk op het conto van het primair onderwijs.

In het **universitair onderwijs** is het totaal aantal Vlaamse studenten met een paar honderd afgenomen tot 859. Het aantal Vlaamse studenten die uit België afkomstig zijn is licht gestegen van 590 naar 601. Meer dan een kwart van deze 601 studenten studeert *Lucht- en ruimtevaarttechniek* aan de TU-Delft.

In het **hoger beroepsonderwijs** is het totaal aantal Vlaamse studenten met ruim 3% gestegen naar 984. Het aantal grensoverschrijdende studenten in het hoger beroepsonderwijs is 10% gestegen. Bijna een kwart van de Vlaamse studenten in het hoger beroepsonderwijs studeert *Muziek of Milieukunde*.

Door de Hogeschool Brabant zijn bovendien 610 deeltijd studenten met Belgische nationaliteit opgegeven, verdeeld over de volgende opleidingen: *Bedrijfseconomie* (202), *Commerciële economie* (258), *Bedrijfskundige Informatica* (132), *Management, Economie en Recht* (18). Volgens de hogeschool zijn dit regulier bekostigde studenten. Deze aantallen zijn **niet meegerekend** in de tabellen in dit rapport, omdat de Commissie Vervolgonderzoek Rekenschap (de commissie Schutte) in haar rapport van 1 april 2004 de bevindingen bij de Hogeschool Brabant nog niet definitief heeft vastgesteld. Er kunnen daarom ook nog geen uitspraken worden gedaan over de vraag in hoeverre deze studenten daadwerkelijk onderwijs in Nederland volgen.

Tabel 5. Participatie van Vlaamse leerlingen aan het Nederlandse onderwijssysteem naar onderwijsniveau en onderwijssoort in 2002/2003

	Vlamingen wonend in				Totaal	
	Nederland		Vlaanderen			
	Absoluut	%	Absoluut	%	Absoluut	%
Primair onderwijs	901	44,6%	82	5,2%	983	27,3%
Speciaal basisonderwijs	22	1,1%	10	0,7%	32	0,9%
Overig speciaal onderwijs	29	1,4%	23	1,4%	52	1,4%
Speciaal onderwijs	51	2,5%	33	2,1%	84	2,3%
Praktijkonderwijs	24	1,2%	3	0,2%	26	0,7%
LWOO	24	1,2%	3	0,2%	26	0,7%
Gem. Leerjaar AVO/VBO	44	2,2%	8	0,5%	52	1,4%
Gem. Leerjaar AVO	40	2,0%	24	1,5%	63	1,8%
VWO	144	7,1%	10	0,7%	154	4,3%
HAVO	29	1,4%	12	0,8%	41	1,2%
VMBO	32	1,6%	16	1,0%	48	1,3%
beroepsonderwijs (raming)	100	4,9%	90	5,7%	190	5,3%
Voortgezet onderwijs	437	21,6%	165	10,5%	602	16,7%
Volwassenenonderwijs (raming)	66	3,3%	17	1,1%	83	2,3%
HBO deeltijd	55	2,7%	64	4,1%	119	3,3%
HBO voltijd	254	12,6%	612	38,9%	866	24,1%
Hoger beroepsonderwijs	308	15,3%	676	43,0%	984	27,4%
WO deeltijd	25	1,3%	39	2,5%	64	1,8%
WO voltijd	233	11,5%	562	35,7%	795	22,1%
Universitair onderwijs	258	12,8%	601	38,2%	859	23,9%
Generaal totaal	2.021	100,0%	1.574	100,0%	3.595	100,0%

5. Resultaten in Vlaanderen

Zoals eerder vermeld worden de Nederlandse leerlingen in het onderwijs voor sociale promotie buiten beschouwing gelaten. Dit onderwijsniveau wordt afzonderlijk besproken in **hoofdstuk 8** van deze publicatie. Verder zullen de gegevens voor de tUL eveneens in een afzonderlijk hoofdstuk toegelicht worden, niet tegenstaande ze mee opgenomen worden in de tabellen voor Vlaanderen.

In het schooljaar 2002/2003 werden er in het Vlaams onderwijs 17.632 Nederlandse inschrijvingen geteld. Ten opzichte van 2000/2001 betekent dit een toename met 2.197 leerlingen of + 14,2%.

Tabel 6. Participatie van Nederlandse leerlingen/studenten aan het Vlaams onderwijsstelsel, naar provincie in 2002/2003 ⁽¹⁾

Provincie/Gewest	Aantal Nederlanders		Wonend in		
	Absoluut	%	Nederland	België	Andere (2)
Antwerpen	6.291	35,7%	2.356	3.921	14
Limburg	7.034	39,9%	3.051	3.972	11
Oost-Vlaanderen	1.754	9,9%	1.125	625	4
Vlaams-Brabant	1.350	7,7%	237	1.104	9
Brussels Hoofdst. Gewest	753	4,3%	159	592	2
West-Vlaanderen	440	2,5%	168	270	2
Andere (3)	10	0,1%	3	4	3
Totaal	17.632	100,0%	7.099	10.488	45

(1) De gegevens zijn exclusief de cursisten van het Onderwijs voor sociale promotie.

(2) Leerlingen/studenten wonende in Frankrijk of Duitsland.

(3) Provincie Hengouwen en BSD-scholen in Duitsland.

In absolute cijfers is het aantal Nederlanders in de Vlaamse scholen toegenomen van 15.435 in 2000/2001 tot 17.632 in 2002/2003 of een toename met 14,2% in vergelijking met 2000/2001. De provincies Antwerpen en Limburg tellen elk meer dan 35,0% van de aanwezige Nederlanders. De stijging is het grootst in de provincies Limburg (+ 1.426 of + 25,4%) en Antwerpen (+ 565 of + 9,9%). In Antwerpen is deze evolutie volledig toe te schrijven aan de toename van het aantal Nederlandse leerlingen die in België wonen. In Limburg daarentegen is de toename gelijk verdeeld tussen de Nederlanders die in België wonen en de Nederlanders die in eigen land wonen. Beide zijn met ongeveer 700 leerlingen aangegroeid. In de overige provincies doen er zich geen opvallende verschuivingen voor.

Het aantal Nederlanders dat de grens oversteekt om in Vlaanderen les te volgen bedraagt 40,3% van de totale Nederlandse onderwijsparticipatie. Dit komt neer op 7.099 leerlingen. Ten opzichte van 2000/2001 betekent dit een toename met 758 leerlingen.

Procentueel bekeken zien we in vergelijking met de cijfers voor 2000/2001 echter een lichte daling, omdat het aantal Nederlandse leerlingen dat in België woont sterker is toegenomen dan het aantal leerlingen dat hiervoor dagelijks de grens oversteekt. Daardoor daalt het procentueel aandeel van het grensverkeer van 41,1% in 2000/2001 naar 40,3% in 2002/2003.

Er zijn drie gemeenten/steden waar meer dan duizend Nederlandse leerlingen ingeschreven zijn: Maaseik (1.799), Antwerpen (1.466) en Arendonk (1.252).

In Maaseik komen dagelijks/wekelijks 1.501 leerlingen de grens over om in Vlaanderen les te volgen. Hiervan zijn 1.385 ingeschreven in het secundair onderwijs. Deze inschrijvingen zijn regelmatig gespreid over alle onderwijsinstellingen voor secundair onderwijs met uitzondering van één school voor buitengewoon secundair onderwijs en één school voor gewoon secundair onderwijs. De bevolking voor buitengewoon secundair onderwijs bestaat uit 85% Nederlandse inschrijvingen of 203 Nederlandse leerlingen op een totaal van 239. De meeste van deze leerlingen volgen de studierichtingen *Houtbewerking* en *Metaalbewerking*. Eenzelfde beeld zien we in één school voor gewoon secundair onderwijs waar 549 Nederlanders (55,0%) zijn ingeschreven op een totaal van 998 leerlingen. Deze leerlingen volgen in hoofdzaak de studierichtingen *Elektrotechnieken*, *Houtbewerking* en *Metaal* in het beroepssecundair onderwijs.

In Arendonk ligt de verklaring van het grote aantal Nederlandse leerlingen bij het deeltijds kunstonderwijs. Van de 1.252 Nederlandse leerlingen die in Arendonk naar school gaan wonen er 1.061 in Nederland. Van die laatste groep volgen 1.045 leerlingen deeltijds kunstonderwijs.

Van alle Nederlandse leerlingen/studenten die in Antwerpen onderwijs volgen, wonen er 616 (41,7%) in Nederland. Bijna de helft daarvan is ingeschreven in het universitair onderwijs.

Tabel 7 geeft een gedetailleerd overzicht van de participatie van de Nederlandse leerlingen/studenten aan het Vlaams onderwijs per onderwijsniveau.

Wanneer we de cijfers per onderwijsniveau vergelijken met de gegevens van 2000/2001 dan zien we dat de grootste verschuiving zich voordoet in het **basisonderwijs** met een toename van 20,0% Nederlandse leerlingen. De stijging in het basisonderwijs die twee jaar geleden al te merken was, zet zich daarmee onverminderd verder. Ten opzichte van 2000/2001 zijn er 1.238 Nederlandse leerlingen bijgekomen, gelijk verdeeld over het kleuter- en lager onderwijs. Ruim duizend daarvan wonen in België. Het grensverkeer is toegenomen met 231 leerlingen. Dit is een stijging met 20,7%. De verhouding tussen het aantal Nederlanders in het basisonderwijs die in Nederland wonen en die in België wonen is nagenoeg ongewijzigd gebleven.

In het **secundair onderwijs** zijn er 603 Nederlandse leerlingen bijgekomen sinds de vorige registratie. Van deze groep wonen er 374 in Nederland en 229 in België. De totale toename situeert zich zowel in het gewoon als in het buitengewoon secundair onderwijs met respectievelijk 534 en 69 bijkomende leerlingen. Het relatieve aandeel van de Nederlandse leerlingen in het globale grensverkeer is voor het secundair onderwijs in vergelijking met 2000/2001 echter gestegen van 46,9% naar 48,7% in 2002/2003. Dit betekent dat het grensverkeer met bijna met 2,0% is toegenomen in vergelijking met de Nederlanders die in Vlaanderen wonen en in Vlaanderen secundair onderwijs volgen.

Het aantal Nederlanders in het **hogescholeonderwijs** is eveneens gestegen. Nu zijn er 826 Nederlandse hogeschoolstudenten in het Vlaams onderwijs ingeschreven of 90 meer in vergelijking met 2000/2001.

De daling van het aantal Nederlandse studenten in het Vlaams **universitair onderwijs** zet zich door, maar aan een steeds trager tempo. In 2002/2003 waren er 46 Nederlandse studenten minder dan twee jaar voordien. Het aandeel van de grensverkeerstudenten evolueert van 69,7% naar 68,9%.

Waar er bij de vorige telling nog een lichte daling was van het aantal cursisten in het **deeltijds kunstonderwijs** zien we nu opnieuw een stijging. Er is een toename met 312 inschrijvingen. Die is evenredig verdeeld over het grensverkeer en het niet-grensverkeer, respectievelijk +161 en +152 cursisten.

Tabel 7. Participatie van Nederlandse leerlingen aan het Vlaams onderwijs, naar onderwijsniveau in 2002/2003

		NEDERLANDERS WONEND IN						TOTAAL		
		NEDERLAND		BELGIE		ANDER LAND				
ONDERWIJSNIVEAU	SUBNIVEAU	Absoluut	%	Absoluut	%	Absoluut	%	Absoluut	%	
Basisonderwijs	Gewoon Kleuteronderwijs	700	9,9%	2.465	23,5%	2	4,4%	3.167	18,0%	
	Gewoon Lager Onderwijs	582	8,2%	3.424	32,6%	5	11,1%	4.011	22,7%	
	Totaal Gewoon basisonderwijs		1.282	18,1%	5.889	56,1%	7	15,6%	7.178	40,7%
	Buitengewoon Kleuteronderwijs	4	0,1%	9	0,1%	-	0,0%	13	0,1%	
	Buitengewoon Lager Onderwijs	63	0,9%	160	1,5%	1	2,2%	224	1,3%	
	Totaal Buitengewoon basisonderwijs		67	0,9%	169	1,6%	1	2,2%	237	1,3%
Totaal Basisonderwijs		1.349	19,0%	6.058	57,8%	8	17,8%	7.415	42,1%	
Secundair onderwijs	Totaal Voltijds Secundair Onderwijs	2.164	30,5%	2.481	23,7%	7	15,6%	4.652	26,4%	
	Deeltijds Beroeps Secundair Onderwijs 15-18 jarigen	29	0,4%	29	0,3%	-	0,0%	58	0,3%	
	Deeltijds Beroeps Secundair Onderwijs 18-25 jarigen	2	0,0%	3	0,0%	-	0,0%	5	0,0%	
	Totaal Deeltijds Secundair Onderwijs		31	0,4%	32	0,3%	-	0,0%	63	0,4%
	Totaal Gewoon Secundair Onderwijs		2.195	30,9%	2.513	24,0%	7	15,6%	4.715	26,7%
Totaal Buitengewoon Secundair Onderwijs		278	3,9%	85	0,8%	1	2,2%	364	2,1%	
Totaal Secundair Onderwijs		2.473	34,8%	2.598	24,8%	8	17,8%	5.079	28,8%	
Hogescholenonderwijs	Basisopleiding van 1 cyclus	233	3,3%	283	2,7%	2	4,4%	518	2,9%	
	Basisopleiding van 2 cycli	89	1,3%	177	1,7%	8	17,8%	274	1,6%	
	Voortgezette lerarenopleiding	-	0,0%	1	0,0%	-	0,0%	1	0,0%	
	Voortgezette opleiding	16	0,2%	14	0,1%	-	0,0%	30	0,2%	
	Initiële lerarenopleiding	-	0,0%	3	0,0%	-	0,0%	3	0,0%	
Totaal Hogescholenonderwijs		338	4,8%	478	4,6%	10	22,2%	826	4,7%	
Universitair onderwijs	Academische opleiding 1ste cyclus	491	6,9%	176	1,7%	9	20,0%	676	3,8%	
	Academische opleiding 2de cyclus	410	5,8%	141	1,3%	4	8,9%	555	3,1%	
	Academische graad van doctor	22	0,3%	21	0,2%	1	2,2%	44	0,2%	
	Aanvullende opleiding - Gedipl. in de aanvullende studies	30	0,4%	16	0,2%	1	2,2%	47	0,3%	
	Specialisatie opleiding - Gedipl. in de gespecial. studies	54	0,8%	41	0,4%	1	2,2%	96	0,5%	
	Doctoraatsopleiding	16	0,2%	36	0,3%	2	4,4%	54	0,3%	
	Academische initiële lerarenopleiding	2	0,0%	13	0,1%	-	0,0%	15	0,1%	
Totaal Universitair onderwijs		1.025	14,4%	444	4,2%	18	40,0%	1.487	8,4%	
Permanente Vorming	Deeltijds Kunstonderwijs : Beeldende kunst	1.594	22,5%	383	3,7%	1	2,2%	1.978	11,2%	
	Deeltijds Kunstonderwijs : Muziek, woordkunst en dans	318	4,5%	497	4,7%	-	0,0%	815	4,6%	
	Totaal Deeltijds Kunstonderwijs		1.912	26,9%	880	8,4%	1	2,2%	2.793	15,8%
	Totaal Basiseducatie		2	0,0%	30	0,3%	-	0,0%	32	0,2%
Totaal Permanente Vorming		1.914	27,0%	910	8,7%	1	2,2%	2.825	16,0%	
Algemeen totaal		7.099	100,0%	10.488	100,0%	45	100,0%	17.632	100,0%	

6. Wederzijdse onderwijsparticipatie bij hogescholen

6.1. Nederland

6.1.1. Totale onderwijsparticipatie

Het aantal Vlaamse studenten in het HBO is vergeleken met gecorrigeerde vorige telling weer gestegen. De al jaren opgaande lijn heeft zich voortgezet. **Tabel 8** laat de verdeling over de hogescholen en de studiegebieden zien.

Tabel 8. Totaal aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse HBO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

Instelling	Plaats	OND	ECON	G&M	GEZ	LANDB	T&C	TECH	Totaal
Amst Hs vd Kunsten	Amsterdam	-	-	-	-	-	35	3	38
ArtEZ	Arnhem, Zwolle	-	-	-	-	-	10	-	10
Chr Hs Ede	Ede	-	-	1	1	-	-	-	2
Chr Hs Noord Nederland	Leeuwarden	-	2	-	-	-	-	-	2
Chr Hs Windesheim	Zwolle	2	-	-	-	-	-	-	2
Fontys Hs	Roermond	1	-	-	-	-	-	-	1
	Sittard	3	-	-	-	-	-	-	3
	Tilburg	15	6	3	-	-	51	-	74
Fontys Ped Hs	Eindhoven	2	-	-	-	-	-	-	2
Fontys Ped Techn Hs Ned	Eindhoven	1	-	-	-	-	-	-	1
Gerrit Rietveld Academie	Amsterdam	-	-	-	-	-	11	-	11
Haagse Hogeschool	Den Haag	1	4	1	-	-	-	8	13
Hanzehogeschool	Groningen	1	4	-	-	-	1	-	6
Hogesch v Muziek en Dans	Rotterdam	-	-	-	-	-	47	-	47
Hogeschool Brabant	Breda	-	8	6	2	-	5	111	131
Hogeschool IJselland	Deventer	1	-	2	-	-	-	-	3
Hogeschool In Holland	Noord- en Zuid-Holland	4	4	5	3	-	-	5	20
Hogeschool Leiden	Leiden	2	-	-	5	-	-	-	7
Hogeschool voor Heao	Arnhem	-	6	1	-	-	-	-	7
Hogeschool Zeeland	Vlissingen	2	2	-	29	-	-	37	70
Hotelschool	Den Haag	-	8	-	-	-	-	-	8
Hs De Horst	Driebergen	-	-	3	-	-	-	-	3
Hs Diedenoort	Wageningen	-	2	-	-	-	-	-	2
Hs Drenthe	Emmen	1	-	-	-	-	-	-	1
Hs Enschede	Enschede	-	-	-	-	-	3	-	3
Hs Helicon	Zeist	19	-	-	-	-	2	-	21
Hs Rotterdam & Omstr	Rotterdam	5	6	3	2	-	1	8	24
Hs 's Hertogenbosch	's Hertogenbosch	-	9	3	-	-	2	1	15
Hs v BK Muziek en Dans	Den Haag	-	-	-	-	-	24	-	24
Hs van Amsterdam	Amsterdam	4	-	2	-	-	-	5	10
Hs van Arnhem en Nijmegen	Nijmegen	1	3	1	42	-	-	-	47
Hs van Utrecht	Utrecht	3	17	6	9	-	-	5	40
Hs vd Kunsten	Utrecht	-	-	-	-	-	8	-	8
Hs Zuyd	Heerlen	5	33	17	58	1	115	33	262
Nat Hs Toerisme en Verk	Breda	-	9	3	-	-	-	2	14
Noordelijk Hs	Leeuwarden	1	-	-	-	-	-	1	2
Ped Hs De Kempel	Helmond	1	-	-	-	-	-	-	1
RK Techn HS	Rijswijk	-	-	-	-	-	-	1	1
Stichting Fontys	Tilburg	-	7	4	4	-	9	15	39
The Design Academy	Eindhoven	-	-	-	-	-	13	-	13
Totaal		73	127	58	156	1	337	233	984

De instelling met het grootste aantal Vlaamse studenten is de Hogeschool Zuyd met 262 Vlaamse studenten, gevolgd door de Hogeschool Brabant⁵, de Fontys Hogeschool te Tilburg

⁵ Zie ook de opmerkingen op pagina 8 laatste alinea.

en de Hogeschool Zeeland. Samen hebben deze vier instellingen meer dan de helft van de Vlaamse studenten. De afstand tot de grens speelt klaarblijkelijk een belangrijke rol.

6.1.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie

Het aantal grensoverschrijdende Vlaamse studenten in het HBO is ook gestegen ten opzichte van de gecorrigeerde vorige telling. **Tabel 9** laat zien, dat 676 Vlaamse studenten die in België wonen in het Nederlandse HBO studeren. Ook hierbij trekken de instellingen in de grensstreek veruit de meeste Vlaamse studenten. De sector *Taal en Cultuur* trekt de meeste Vlaamingen, gevolgd door *Techniek* en *Gezondheid*. Weinig tot zeer weinig Vlaamse studenten zijn er in de sectoren *Onderwijs* en *Gedrag & Maatschappij*.

In **Tabel 27** en Figuur 8 in Bijlage 1 zijn deze gegevens gespecificeerd naar opleiding. Twee opleidingen springen er echt uit, *Muziek* en *Milieukunde*, die samen een kwart van het aantal Vlaamse studenten voor hun rekening nemen. De resterende driekwart is verspreid over een breed scala van opleidingen.

Tabel 9. Aantal grensoverschrijdende Vlaamse studenten in het Nederlandse HBO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

Instelling	Vestigingsplaats	OND	ECON	G&M	GEZ	LANDB	T&C	TECH	Totaal
Amst Hs vd Kunsten	Amsterdam	-	-	-	-	-	31	3	34
ArtEZ	Arnhem, Zwolle	-	-	-	-	-	5	-	5
Chr Hs Windesheim	Zwolle	2	-	-	-	-	-	-	2
Fontys Hs	Sittard	2	-	-	-	-	-	-	2
	Tilburg	6	1	3	-	-	40	-	49
Fontys Ped Techn Hs Ned	Eindhoven	1	-	-	-	-	-	-	1
Gerrit Rietveld Academie	Amsterdam	-	-	-	-	-	10	-	10
Haagse Hogeschool	Den Haag	1	1	-	-	-	-	2	4
Hanzehogeschool	Groningen	-	2	-	-	-	-	-	2
Hogesch v Muziek en Dans	Rotterdam	-	-	-	-	-	22	-	22
Hogeschool Brabant	Breda	-	2	4	-	-	4	109	119
Hogeschool In Holland	Noord- en Zuid-Holland	-	2	1	-	-	-	4	7
Hogeschool Zeeland	Vlissingen	2	2	-	29	-	-	37	70
Hotelschool	Den Haag	-	4	-	-	-	-	-	4
Hs De Horst	Driebergen	-	-	1	-	-	-	-	1
Hs Diedenoort	Wageningen	-	1	-	-	-	-	-	1
Hs Enschede	Enschede	-	-	-	-	-	3	-	3
Hs Helicon	Zeist	16	-	-	-	-	-	-	16
Hs Rotterdam & Omstr	Rotterdam	-	1	-	-	-	-	3	4
Hs 's Hertogenbosch	's Hertogenbosch	-	8	-	-	-	1	-	9
Hs v BK Muziek en Dans	Den Haag	-	-	-	-	-	15	-	15
Hs van Amsterdam	Amsterdam	-	-	-	-	-	-	2	2
Hs van Arnhem en Nijmegen	Nijmegen	-	-	-	9	-	-	-	9
Hs vd Kunsten	Utrecht	-	-	-	-	-	8	-	8
Hs Zuyd	Heerlen	3	28	14	51	1	106	31	234
Nat Hs Toerisme en Verk	Breda	-	7	1	-	-	-	2	9
Noordelijk Hs	Leeuwarden	-	-	-	-	-	-	1	1
Stichting Fontys	Tilburg	-	3	2	2	-	8	12	27
The Design Academy	Eindhoven	-	-	-	-	-	8	-	8
Totaal		32	61	25	91	1	259	206	676

6.2. Vlaanderen

6.2.1. Totale onderwijsparticipatie

In het academiejaar 2002/2003 waren er 826 Nederlandse studenten ingeschreven in het Vlaams hogescholenonderwijs. Dit is een stijging met 90 studenten (+ 12,2%) ten opzichte van twee jaar voordien. Hogeschool Antwerpen is nog altijd koploper met 152 studenten (aandeel van ruim 18%) gevolgd door de Katholieke Hogeschool Kempen en de Erasmushogeschool Brussel met 94 en 82 Nederlandse studenten.

De populairste studiegebieden zijn *Gezondheidszorg* en *Handelswetenschappen en bedrijfskunde*. Ze tellen elk meer dan 22,5% van het totaal aantal Nederlanders. *Architectuur* en *Audiovisuele en beeldende kunst* zijn goed voor elk 12,1% van de studenten. Het studiegebied *Toegepaste taalkunde* heeft verder aan aantrekkingskracht ingeboet. Zij telt nu 20 studenten minder dan twee jaar geleden. Deze trend was al zichtbaar in het vorige rapport.

Tabel 10. Totaal aantal Nederlandse studenten in het Vlaamse hogescholenonderwijs, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

	STUDIEGEBIED	ARCHITECTUUR	AUDIOVISUELE EN BEELDDE KUNST	BIOTECHNIEK	GEZONDHEIDSZORG	HANDELSWETENSCHAPPEN EN BEDRIJFSKUNDE	INDUSTRIELE WETENSCHAPPEN EN TECHNOLOGIE	MUZIEK EN DRAMATISCHE KUNST	ONDERWIJS	PRODUCTONTWIKKELING	SOCIAAL-AGOGISCH WERK	TOEGEPASTE TAALKUNDE	TOTAAL
Hogeschool													
Arteveldehogeschool					9	6	3		4		1		23
Erasmushogeschool Brussel	40	8			4	12	7	3			1	7	82
Europese Hogeschool Brussel					11	13			1		4		29
Groep T-Hogeschool Leuven							9		3				12
Hogere Zeevaartschool							3						3
Hogeschool Antwerpen	11	42			36	7	9	10	4	3	2	28	152
Hogeschool Gent	3	12			7	11	6	7	5		4	2	57
Hogeschool Limburg						18	4		4		2	1	29
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	3	16											19
Hogeschool voor Wetenschap & Kunst	14	3				11	3	1	1			1	34
Hogeschool West-Vlaanderen	1					5	5		1				12
Karel de Grote-Hogeschool-Katholieke Hogeschool Antwerpen		7			15	25	9		2		1		59
Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende					4	6			2				12
Katholieke Hogeschool Kempen				1	71	11	5		5		1		94
Katholieke Hogeschool Leuven					12	8	1		8		6		35
Katholieke Hogeschool Limburg		7			5	4	10		14		1		41
Katholieke Hogeschool Mechelen	24				1	19			2				46
Katholieke Hogeschool Sint-Lieven					3		8		1				12
Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen				2		1					1		4
Lessius Hogeschool						5					7	9	21
Plantijn-Hogeschool van de provincie Antwerpen					1	14	2				2		19
Provinciale Hogeschool Limburg	4	6			10	10			1				31
Totaal	100	101	3	189	186	84	21	58	3	33	48	826	

Stijgers zijn de studiegebieden *Architectuur* (+ 28 studenten), *Audiovisuele en beeldende kunst* (+ 18 studenten), *Gezondheidszorg* (+ 34 studenten) en *Industriële wetenschappen en technologie* (+ 25 studenten).

6.2.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie

De opvallendste verschuivingen ten opzichte van het academiejaar 2000/2001 zien we in de studiegebieden *Architectuur* en *Gezondheidszorg*, die stijgen met respectievelijk 24 studenten (+ 54,5%) en 26 studenten (+ 25,5 %). *Toegepaste taalkunde* verliest aan belangstelling. In 2002/2003 waren er 22 grensverkeerstudeenten minder ingeschreven dan twee jaar voordien (-46,8 %). Voor de overige studiegebieden zijn er geen opvallende verschuivingen merkbaar. Hieruit kunnen we voorzichtig concluderen dat de toename in *Architectuur* en *Gezondheidszorg* en de daling in *Toegepaste taalkunde* een gevolg zijn van wijzigingen in het grensverkeer. De toename in de overige studiegebieden is te wijten aan een stijgende belangstelling bij Nederlanders die in België wonen. De hogescholen met de meeste grensoverschrijdende studenten zijn nog altijd Hogeschool Antwerpen en Katholieke Hogeschool Kempen. Vermoedelijk spelen zowel het studieaanbod als de bereikbaarheid van uit Nederland hierin een belangrijke rol.

Tabel 11. Aantal Nederlandse studenten in het Vlaamse hogescholenonderwijs, wonend in Nederland, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

	STUDIEGEBIED	ARCHITECTUUR	AUDIOVISUELE EN BEELDENDE KUNST	BIOTECHNIEK	GEZONDHEIDSZORG	HANDELSWETENSCHAPPEN EN BEDRIJFSKUNDE	INDUSTRIELE WETENSCHAPPEN EN TECHNOLOGIE	MUZIEK EN DRAMATISCHE KUNST	ONDERWIJS	PRODUCTONTWIKKELING	SOCIAAL-AGOGISCH WERK	TOEGEPASTE TAALKUNDE	TOTAAL
Hogeschool													
Arteveldehogeschool		-	-	-	4	2	1	-	1	-	-	-	8
Erasmushogeschool Brussel	34	1	-	3	2	2	2	1	-	-	-	3	46
Europese Hogeschool Brussel	-	-	-	6	3	-	-	-	-	-	1	-	10
Hogeschool Antwerpen	6	5	-	25	2	-	9	1	1	-	-	17	66
Hogeschool Gent	3	8	-	2	3	1	5	1	-	1	-	-	24
Hogeschool Limburg	-	-	-	-	3	3	-	1	-	1	1	1	9
Hogeschool voor Wetenschap & Kunst	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	6
Hogeschool West-Vlaanderen	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3
Karel de Grote-Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen	-	5	-	11	3	1	-	1	-	-	-	-	21
Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende	-	-	-	3	6	-	-	2	-	-	-	-	11
Katholieke Hogeschool Sint-Lieven	-	-	-	-	-	4	-	1	-	-	-	-	5
Katholieke Hogeschool Kempen	-	-	-	64	-	-	-	-	-	-	-	-	64
Katholieke Hogeschool Leuven	-	-	-	5	-	-	-	2	-	-	-	-	7
Katholieke Hogeschool Limburg	-	7	-	1	1	5	-	1	-	1	-	-	16
Katholieke Hogeschool Mechelen	19	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	23
Lessius Hogeschool	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	-	6
Plantijn-Hogeschool van de provincie Antwerpen	-	-	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	4
Provinciale Hogeschool Limburg	3	2	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	9
Totaal	68	30	-	128	34	20	15	11	1	6	25	338	

7. Wederzijdse onderwijsparticipatie bij universiteiten

7.1. Nederland

7.1.1. Totale onderwijsparticipatie

Het totale aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs is sinds de vorige telling afgenomen. Zoals **Tabel 12** laat zien, studeerden er in 2002/2003 nog 859 Vlamingen bij de Nederlandse universiteiten, waarvan de meeste bij de Technische Universiteit Delft en bij de Universiteit Maastricht. Qua studiegebied vinden wij de meeste Vlaamse studenten in de sector *Techniek*, gevolgd door de sectoren *Gedrag & Maatschappij* en *Taal & Cultuur*.

In **Tabel 31** en Figuur 7 in bijlage 1 is te zien bij welke opleidingen de meeste Vlaamse studenten voorkomen. Veruit het hoogst scoort de opleiding *Lucht- en ruimtevaarttechniek* in Delft, een in het Nederlandse taalgebied unieke universitaire opleiding. Tweede en derde op de lijst zijn *Algemene Gezondheidswetenschappen* en *Psychologie*.

Tabel 12. Totaal aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse WO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003 (1)

Instelling	ECON	G&M	GEZ	LANDB	NATUUR	RECHT	T&C	TECH	Overig	Totaal
EUR	10	5	5	-	-	7	5	-	-	31
KUN	4	15	10	-	2	3	12	-	-	46
LEI	-	37	3	-	11	5	49	-	-	105
RUG	3	2	-	-	2	-	5	-	-	11
TUD	-	-	-	-	6	-	-	246	-	252
TUE	-	-	-	-	-	-	-	74	-	74
UM	24	32	62	-	-	29	20	-	3	170
UT	-	2	-	-	-	-	-	5	-	7
UU	1	4	1	-	2	2	6	-	-	15
UVA	3	22	1	-	4	7	22	-	-	58
UvT	13	11	-	-	-	6	9	-	-	40
VUA	-	8	3	-	1	-	7	-	-	19
WU	-	-	2	25	5	-	-	-	-	32
Totaal	58	138	87	25	32	58	134	325	3	859

(1) Deze gegevens zijn exclusief de studenten aan de Transnationale Universiteit Limburg, die aan de orde komen in paragraaf 7.3.

7.1.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie

De grensoverschrijdende deelname aan het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs wordt getoond in **Tabel 13**. Deze deelname is sinds de vorige telling enigszins gestegen. Er zijn nu 601 Vlaamse studenten bij Nederlandse universiteiten die uit België afkomstig zijn.

Hoewel het aantal grensoverschrijdende Vlaamse studenten dus maar weinig is toegenomen, is er wel een duidelijke verschuiving in de studiegebieden. Bij de vorige telling lag de sector *Gedrag & Maatschappij* nog voor op de *Techniek*, maar nu is de volgorde duidelijk omgedraaid: in de *Techniek* studeren drie en een half maal zo veel Vlaamse studenten dan bij *Gedrag & Maatschappij*.

Tabel 13. Aantal grensoverschrijdende Vlaamse studenten in het Nederlandse WO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

Instelling	ECON	G&M	GEZ	LANDB	NATUUR	RECHT	T&C	TECH	Overig	Totaal
EUR	3	0	1	-	-	2	2	-	-	8
KUN	0	2	2	-	0	0	2	-	-	6
LEI	-	28	1	-	8	0	38	-	-	74
RUG	0	0	-	-	2	-	2	-	-	4
TUD	-	-	-	-	2	-	-	209	-	211
TUE	-	-	-	-	-	-	-	67	-	67
UM	23	32	62	-	-	28	20	-	3	168
UT	-	1	-	-	-	-	-	0	-	1
UU	0	0	0	-	1	0	2	-	-	3
UVA	0	4	1	-	0	2	4	-	-	10
UvT	8	8	-	-	-	1	4	-	-	20
VUA	-	1	1	-	1	-	1	-	-	4
WU	-	-	2	19	5	-	-	-	-	25
Totaal	33	75	70	19	18	33	74	276	3	601

7.2. Vlaanderen

7.2.1. Totale onderwijsparticipatie

Er is een lichte daling merkbaar van het totaal aantal Nederlandse studenten in het Vlaams universitair onderwijs ten opzichte van twee academiejaren geleden. In 2000/2001 waren er 1.533, in 2002/2003 nog 1.487 inschrijvingen of een vermindering met 3,1%.

De studentenaantallen in het LUC kunnen niet vergeleken worden met die van twee jaar geleden. Vanaf het academiejaar 2001/2002 kunnen studenten zich namelijk ook inschrijven aan de transnationale Universiteit Limburg (tUL). Deze universiteit werd opgericht door het Limburgs Universitair Centrum en de Universiteit Maastricht. De opleidingen *Informatica* en *Biomedische wetenschappen* werden overgedragen van het Limburgs Universitair Centrum naar de transnationale Universiteit Limburg. Wanneer we geen rekening houden met de Nederlanders ingeschreven aan de tUL is de daling in de totale onderwijsparticipatie in vergelijking met 2000/2001 nog groter, namelijk -187 of -12,2%.

Zowel in KUL en in UA is er een terugval met ongeveer 60 studenten. De terugloop situeert zich uitgesproken bij het studiegebied *Geneeskunde* (-172 eenheden) dat evenwel nog altijd 416 Nederlandse studenten telt of bijna 28,0% van alle Nederlandse universiteitsstudenten die in Vlaanderen studeren. *Diergeneeskunde* is het tweede populairste studiegebied gebleven met 342 studenten of 23,0%. *Wetenschappen* (+ 41 studenten) en *Gecombineerde studiegebieden* (+ 46 studenten) zijn de opvallendste stijgers.

Tabel 14. Totaal aantal Nederlandse studenten aan de Vlaamse universiteiten, naar studiegebied en naar instelling, in 2002/2003

Studiegebied	Universiteiten en andere instellingen voor academisch onderwijs en onderzoek										
	KUB	KUL	LUC	UG	VUB	UA	tUL	FPG	ITG	Vlerick	Totaal
Archeologie en kunstwetenschappen	-	8	-	12	2	-	-	-	-	-	22
Diergeneeskunde	-	-	-	251	-	91	-	-	-	-	342
Economische en toeg.economische wetenschappen	-	22	16	8	8	37	-	-	-	5	96
Farmaceutische wetenschappen	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2
Gecombineerde studiegebieden (1)	-	27	-	6	2	10	39	-	-	-	84
Geneeskunde	-	138	7	21	54	191	-	-	5	-	416
Geschiedenis	-	4	-	5	5	-	-	-	-	-	14
Godgeleerdheid, godsdienstwetenschappen en kerkelijk recht	-	9	-	-	-	-	-	21	-	-	30
Lichamelijke opvoeding, motorische revalidatie en kinesithérapie	-	21	-	2	4	-	-	-	-	-	27
Politieke en sociale wetenschappen	-	14	-	4	5	21	-	-	-	-	44
Psychologische en pedagogische wetenschappen	-	22	-	18	11	-	-	-	-	-	51
Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen	2	23	-	10	8	13	-	-	-	-	56
Sociale gezondheidswetenschappen	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	3
Taal- en letterkunde	-	9	-	7	3	13	-	-	-	-	32
Tandheelkunde	-	19	-	8	9	-	-	-	-	-	36
Toegepaste biologische wetenschappen	-	1	-	5	2	2	-	-	-	-	10
Toegepaste wetenschappen	-	24	-	9	6	-	-	-	-	-	39
Wetenschappen	-	15	4	8	13	11	102	-	-	-	153
Wijsbegeerte en moraalwetenschappen	-	17	-	3	6	4	-	-	-	-	30
Totaal	2	375	27	379	138	394	141	21	5	5	1.487

(1) De opleiding *Gecombineerde studiegebieden* behoren niet tot één specifiek studiegebied, maar worden gerangschikt over twee of meer studiegebieden.

In Vlaanderen wordt sedert het academiejaar 1997/1998 een toelatingsproef georganiseerd voor de studiegebieden *Geneeskunde* en *Tandheelkunde*. Tabel 15 geeft de evolutie weer van het aantal Nederlandse studenten die geslaagd zijn voor de eerste of de tweede zitting van die toelatingsproef. Na het academiejaar 1997/1998 halveerde het aantal geslaagde Nederlandse studenten. De Nederlandse geslaagden vertegenwoordigen tijdens de toelatingsexamens voor *Geneeskunde* en *Tandheelkunde* 10% op het totaal aantal geslaagde studenten.

Tabel 15. Toelatingsexamen Geneeskunde en Tandheelkunde: evolutie van de verhouding van het aantal geslaagde Nederlandse studenten op het totaal aantal geslaagde studenten

	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04
Geslaagde Nederlandse studenten	194	94	73	64	77	62	80
Totaal aantal geslaagde studenten	966	447	469	517	569	606	859
Procentueel aandeel Nederl. Stud.	20%	21%	16%	12%	14%	10%	9%

In Tabel 17 wordt de evolutie van de inschrijvingen in de eerste kandidatuur *Geneeskunde* en *Tandheelkunde* weergegeven. Voor de academiejaren 1997/1998 tot 1999/2000 is het aantal ingeschreven studenten hoger dan het aantal studenten dat slaagde voor de toelatingsproef. Dit was te wijten aan de inschrijving van bissers en/of trissers, m.a.w. studenten die voor een tweede of derde keer ingeschreven waren in de eerste kandidatuur. Zij hoefden niet deel te nemen aan de toelatingsproef.

In de academiejaren 2000/2001 tot en met 2002/2003 schommelt de verhouding tussen het aantal Nederlandse studenten dat slaagde voor het toelatingsexamen en het aantal dat zich ook effectief inschreef voor de studie van *Geneeskunde* en *Tandheelkunde* rond de 70%. Voor het totaal aantal geslaagde studenten is deze verhouding ongeveer 90%.

Uit de gegevens in Tabel 17 kunnen we afleiden dat het aantal Nederlandse studenten in de eerste kandidatuur Geneeskunde sinds 1997/1998 is teruggelopen van 182 naar 34 in 2002/2003. Dit komt overeen met een terugval van 19,7% naar 7,0% op het totaal ingeschreven studenten in de eerste kandidatuur geneeskunde. Deze terugloop is grotendeels het gevolg van de toelatingsproef die werd ingericht voor de studiegebieden *Geneeskunde* en *Tandheelkunde* vanaf het academiejaar 1997/1998 in Vlaanderen en het optrekken van de numerus fixus in Nederland (zie Tabel 16). In het studiegebied *Tandheelkunde* is de terugloop minder spectaculair. Momenteel zijn 7 Nederlandse studenten ingeschreven in de eerste kandidatuur tegen 18 in 1997/1998.

Tabel 16. Ontwikkeling van de numerus fixus bij medische opleidingen in Nederland

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Geneeskunde	1.686	1.750	1.750	1.813	1.875	2.010	2.140	2.550	2.550	2.850
Tandheelkunde	210	210	210	225	225	260	300	300	300	300
Diergeneeskunde	175	175	175	175	175	225	225	225	225	225
Totaal	2.071	2.135	2.135	2.213	2.275	2.495	2.665	3.075	3.075	3.375

Tabel 17. Evolutie van het aantal ingeschreven studenten in de eerste kandidatuur voor Geneeskunde en Tandheelkunde

	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
Arts						
Nederlandse studenten	182	96	74	36	50	34
Totaal aantal studenten	924	529	425	440	431	487
Procentueel aandeel	19,7%	18,1%	17,4%	8,2%	11,6%	7,0%
Tandarts						
Nederlandse studenten	18	15	7	6	6	7
Totaal aantal studenten	115	52	42	39	70	71
Procentueel aandeel	15,7%	28,8%	16,7%	15,4%	8,6%	9,9%
Totaal						
Nederlandse studenten	200	111	81	42	56	41
Totaal aantal studenten	1039	581	467	479	501	558
Procentueel aandeel	19,2%	19,1%	17,3%	8,8%	11,2%	7,3%

- (1) In vorige publicaties werden in deze tabel cijfers opgenomen van een registratie in oktober. Dit jaar worden in deze tabel de data van de officiële studentenregistratie van 1 februari opgenomen (bron cijfers 97/98 en 98/99: Vlaamse Interuniversitaire Raad; bron latere data: departement Onderwijs)

Tabel 18. Evolutie van het totaal aantal Nederlandse studenten in het studiegebieden Geneeskunde, Tandheelkunde en Diergeneeskunde

Studiegebied Geneeskunde	Academiejaar			
Aantal Nederlandse studenten	96/97	98/99	00/01	02/03
- die in België wonen	117	109	97	80
- die in Nederland wonen	911	640	489	333
- die in een ander land wonen	8	1	2	3
Totaal aantal Nederlandse studenten	1.036	750	588	416
Studiegebied Tandheelkunde	Academiejaar			
Aantal Nederlandse studenten	96/97	98/99	00/01	02/03
- die in België wonen	12	8	5	4
- die in Nederland wonen	50	39	39	31
- die in een ander land wonen	0	0	1	1
Totaal aantal Nederlandse studenten	62	47	45	36
Studiegebied Diergeneeskunde	Academiejaar			
Aantal Nederlandse studenten	96/97	98/99	00/01	02/03
- die in België wonen	71	18	29	24
- die in Nederland wonen	263	315	305	314
- die in een ander land wonen	1	1	1	4
Totaal aantal Nederlandse studenten	335	334	335	342

Sinds 1996/1997 is het aantal Nederlanders in het studiegebied *Geneeskunde* teruggelopen met 620 studenten of met 59,8%. In vergelijking met 2000/2001 bedraagt dit verschil 172 studenten of 29,3%.

Voor het studiegebied *Tandheelkunde* is het aantal Nederlandse studenten teruggelopen met 26 of 41,9%. In vergelijking met 2000/2001 is dit 20,0%.

Voor het studiegebied *Diergeneeskunde* zien we nagenoeg een status quo. Het aantal Nederlandse studenten is sinds 1996/1997 slechts toegenomen met 7 studenten.

7.2.2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie

Het totaal aantal studenten dat in Nederland woont en in België een universiteit bezoekt is in vergelijking met 2000/2001 licht gedaald met 44 (-4,1%). Wanneer we geen rekening houden met de Nederlanders die studeren aan de tUL dan is deze daling veel groter, namelijk -176 of -16,4%. De gegevens van de tUL worden verder toegelicht in 7.3.

Uit voorgaande Tabel 18 kunnen we verder nog afleiden dat het aantal Nederlandse studenten dat de grens overgaat om *Geneeskunde* te studeren sinds 1996/1997 is teruggelopen van 911 naar 333 (-63,4%). Voor *Tandheelkunde* is de daling beperkt tot 19 studenten (-38,0%) en voor *Diergeneeskunde* zien we een toename met 51 (+19,4%).

In vergelijking met 2000/2001 is het aantal Nederlandse studenten *Geneeskunde* die in Nederland wonen gedaald met 156 inschrijvingen (-31,9%). Voor *Tandheelkunde* bedraagt dit verschil -8 (-20,5%) en voor *Diergeneeskunde* +9 (+2,9%).

Voor de *Gecombineerde studiegebieden* zien we in Tabel 20 in vergelijking met de telling in 2000/2001 een sterke toename van het aantal studenten dat in Nederland woont met 38 (+200%). Hetzelfde zien we voor het studiegebied *Wetenschappen* met een toename van 42 (+61,8%) in Nederland wonende studenten.

Tabel 19. Opleidingen die onder de studiegebieden Wetenschappen en Gecombineerde studiegebieden vallen.

Wetenschappen	Gecombineerde studiegebieden
Biochemie	Afrikaanse talen en culturen
Biologie	Arabistiek en islamkunde
Biotechnologie	Biomedische wetenschappen
Geografie	Japanologie
Geologie	Oosterse studies: bijbelse wetenschappen
Informatica	Oosterse studies: oude nabije oosten
Natuurkunde	Oosterse talen en culturen
Scheikunde	Oost-Europese talen en culturen
Toegepaste informatica	Sinologie
Wetenschappen	Vergelijkende cultuurwetenschap
Wis- en natuurkunde	
Wiskunde	

Tabel 20. Aantal Nederlandse studenten aan de Vlaamse universiteiten, wonend in Nederland, naar studiegebied en naar instelling, in 2002/2003

Studiegebied	Universiteiten en andere instellingen voor academisch onderwijs en onderzoek										
	KUB	KUL	LUC	UG	VUB	UA	tUL	FPG	ITG	Vlerick	Totaal
Archeologie en kunstwetenschappen	-	5	-	4	-	-	-	-	-	-	9
Diergeneeskunde	-	-	-	230	-	84	-	-	-	-	314
Economische en toegepaste economische wetenschappen	-	8	6	2	3	10	-	-	-	-	29
Gecombineerde studiegebieden	-	12	-	1	1	7	36	-	-	-	57
Geneeskunde	-	110	6	14	41	157	-	-	5	-	333
Geschiedenis	-	1	-	2	2	-	-	-	-	-	5
Godgeleerdheid, godsdienstwetenschappen en kerkelijk recht	-	5	-	-	-	-	-	16	-	-	21
Lichamelijke opvoeding, motorische revalidatie en kinesithérapie	-	14	-	2	1	-	-	-	-	-	17
Politieke en sociale wetenschappen	-	4	-	3	1	12	-	-	-	-	20
Psychologische en pedagogische wetenschappen	-	5	-	8	2	-	-	-	-	-	15
Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen	1	10	-	4	1	2	-	-	-	-	18
Sociale gezondheidswetenschappen	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Taal- en letterkunde	-	5	-	3	1	5	-	-	-	-	14
Tandheelkunde	-	16	-	6	9	-	-	-	-	-	31
Toegepaste biologische wetenschappen	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	3
Toegepaste wetenschappen	-	8	-	5	1	-	-	-	-	-	14
Wetenschappen	-	5	2	-	3	4	96	-	-	-	110
Wijsbegeerte en moraalwetenschappen	-	8	-	1	3	2	-	-	-	-	14
Totaal	1	218	14	287	69	283	132	16	5	-	1.025

7.3. Transnationale Universiteit Limburg (tUL)

De transnationale Universiteit Limburg werd in 2000 opgericht en is een uniek samenwerkingsverband tussen de Universiteit Maastricht (UM) en het Limburgs Universitair Centrum (LUC, Hasselt-Diepenbeek). Deze universiteit kan beschouwd worden als één universiteit met een thuisbasis in twee landen. Daarmee is de tUL een buitengewoon voorbeeld van internationalisering van het hoger onderwijs in Europa. Om dubbeltellingen met de Nederlandse gegevens te voorkomen is overeengekomen om deze aantallen in de tabellen voor Vlaanderen op te nemen. Zij zijn niet terug te vinden in de Nederlandse cijfers. In een volgende uitgave over de wederzijdse onderwijsparticipatie zal de tUL volledig afzonderlijk behandeld worden als één gemeenschappelijke universiteit voor Nederland en Vlaanderen.

Het studieaanbod van de tUL bestaat uit momenteel twee zogenoemde Schools: de School voor Levenswetenschappen en de School voor Informatietechnologie. Het begrip School is ontleend aan het Angelsaksische systeem. Daar zijn Schools delen van een universiteit die verantwoordelijk zijn voor de praktische organisatie van onderwijs en onderzoek in een bepaalde discipline. Vertaald naar de indeling in studiegebieden spreken we over een *Gecombineerd studiegebied* (Levenswetenschappen) en het studiegebied *Wetenschappen* (Informatietechnologie). Beide studiegebieden worden zowel op de campus Maastricht als op de campus Hasselt-Diepenbeek aangeboden. Afhankelijk van de keuzevakken worden sommige onderdelen op één van beide campussen georganiseerd.

Wat de totale onderwijsparticipatie betreft tellen we 521 Vlamingen en 132 Nederlanders of een verhouding van 78,4% Vlamingen en 19,8% Nederlanders op een totaal van 665 studenten.

Wat de wederzijdse onderwijsparticipatie betreft tellen we slechts één Vlaming die in Nederland woont en zijn er zes Nederlanders die in België wonen. Dit betekent dat praktisch alle Vlaamse en Nederlandse tUL-studenten in eigen land les volgen.

In **Tabel 21** vinden we een gedetailleerd overzicht van de belangrijkste gegevens. Voor beide studiegebieden zijn de Belgische cursisten in de meerderheid. Het studiegebied *Wetenschappen* telt 389 deelnemers waarvan 286 Belgen (73,5%) en 102 Nederlanders (26,2%). In het *Gecombineerde studiegebied* zitten 276 studenten waarvan 236 Belgen (85,5%) en 39 Nederlanders (14,1%).

Tabel 21. Aantal hoofdinschrijvingen naar studiegebied, opleiding, niveau, nationaliteit en geslacht voor de transnationale Universiteit Limburg

	Belgische studenten			Nederlandse studenten			Andere nationaliteit	Totaal
	wonend in			wonend in				
	België	Nederland	Ander	Nederland	België	Ander		
Wetenschappen								
Informatica 1ste cyclus	77	-	-	39	3	1	-	120
Informatica 2de cyclus	63	1	-	15	-	-	-	79
Informatica/kennistechnologie 1ste cyclus	94	-	-	41	1	1	1	138
Aanvullende opleiding GAS	21	-	-	1	-	-	-	22
Academische initiële lerarenopleiding	8	-	-	-	-	-	-	8
Academische graad van doctor	22	-	-	-	-	-	-	22
Totaal	285	1	-	96	4	2	1	389
Gecombineerde studiegebieden								-
Biomedische wet./moleculaire levenswet. 1ste cyclus	110	-	-	35	2	1	-	148
Biomedische wetenschappen 1ste cyclus	67	-	-	-	-	-	-	67
Biomedische wetenschappen 2de cyclus	39	-	-	-	-	-	-	39
Academische initiële lerarenopleiding	6	-	-	-	-	-	-	6
Academische graad van doctor	14	-	-	1	-	-	1	16
Totaal	236	-	-	36	2	1	1	276
Algemeen totaal								-
1ste cyclus	348	-	-	115	6	3	1	473
2de cyclus	102	1	-	15	-	-	-	118
Aanvullende opleiding GAS	21	-	-	1	-	-	-	22
Specialisatie opleiding GGS	-	-	-	-	-	-	-	-
Academische initiële lerarenopleiding	14	-	-	-	-	-	-	14
Academische graad van doctor	36	-	-	1	-	-	1	38
Algemeen totaal	521	1	-	132	6	3	2	665

8. Nederlandse deelnemers aan het onderwijs voor sociale promotie

Vanaf het schooljaar 1999/2000 onderging het onderwijs voor sociale promotie een grondige herstructurering door de invoering van het modulair stelsel. In het modulair onderwijs werd het systeem van 2 semesters vervangen door inschrijvingen binnen een referteperiode. Een referteperiode loopt van 1 februari tot 31 januari van het daarop volgende schooljaar. De duur van een cursus bedraagt vier tot veertig weken en één cursist kan meerdere cursussen volgen. Een cursist wordt zoveel maal geteld als het aantal cursussen waarvoor hij zich inschrijft binnen de referteperiode. Daardoor bevatten de data een onbekend aantal dubbeltellingen. Het aantal hoofdelijke personen kan momenteel niet uit de gegevens afgeleid worden.

Het verlaten van een vaste teldatum is ingegeven door de meer flexibele wijze van organiseren van het modulair onderwijs. De laatste jaren werden stelselmatig meer en meer opleidingen in modules aangeboden. Omdat vanaf de telling van 2000/2001 met referteperiodes wordt gewerkt, is vergelijking met vroegere gegevens niet zinvol. We beperken ons daarom tot een vergelijking met de referteperiode 2000/2001.

Tabel 22. Participatie van Nederlandse cursisten aan het Vlaams onderwijs voor sociale promotie.

Schooljaar	Woonachtig			Totaal
	Nederland	België	Andere	
1995/1996	1.698	1.084	-	2.782
1996/1997	1.794	1.070	-	2.864
1998/1999	2.070	1.306	1	3.377
Referteperiode (1)				
2000/2001	5.595	1.816	2	7.413
2002/2003	6.766	2.144	5	8.915

(1) Een referteperiode loopt van 1 februari tot 31 januari van het daarop volgende jaar.

In het onderwijs voor sociale promotie zien we in vergelijking met 2000/2001 een toename van het aantal Nederlandse cursisten met 20,3%. Het aantal Nederlanders dat in België woont is toegenomen met 18,1%. Het aantal cursisten (aantal inschrijvingen) dat hiervoor de grens oversteekt is toegenomen met 1.171 inschrijvingen (+20,9%). Het percentage Nederlandse cursisten woonachtig in Nederland op het totaal aantal Nederlandse deelnemers aan het onderwijs voor sociale promotie is licht gestegen met 0,5% en bedraagt nu 75,9%.

9. Vlaamse studenten bij de Open Universiteit

Bij de Open Universiteit studeren 1.956 Vlaamse studenten. Daarvan worden het overgrote deel (1.873) ondersteund door Vlaamse studiecentra, zoals **Tabel 23** laat zien. Studenten bij de Open Universiteit zijn vrij in de keuze van het studiecentrum. Gebruikelijk is, dat ze een studiecentrum kiezen dat het dichtst bij hun woonplaats ligt, dan wel het gemakkelijkst te bereiken is.

De grensoverschrijdende deelname bij de OU is gering. Slechts 25 Vlaamse studenten die in België wonen waren ingeschreven bij Nederlandse studiecentra en 10 Belgen die in Nederland wonen zijn ingeschreven in Vlaamse studiecentra.

Tabel 23. Vlaamse studenten aan de Open Universiteit, 2002/2003

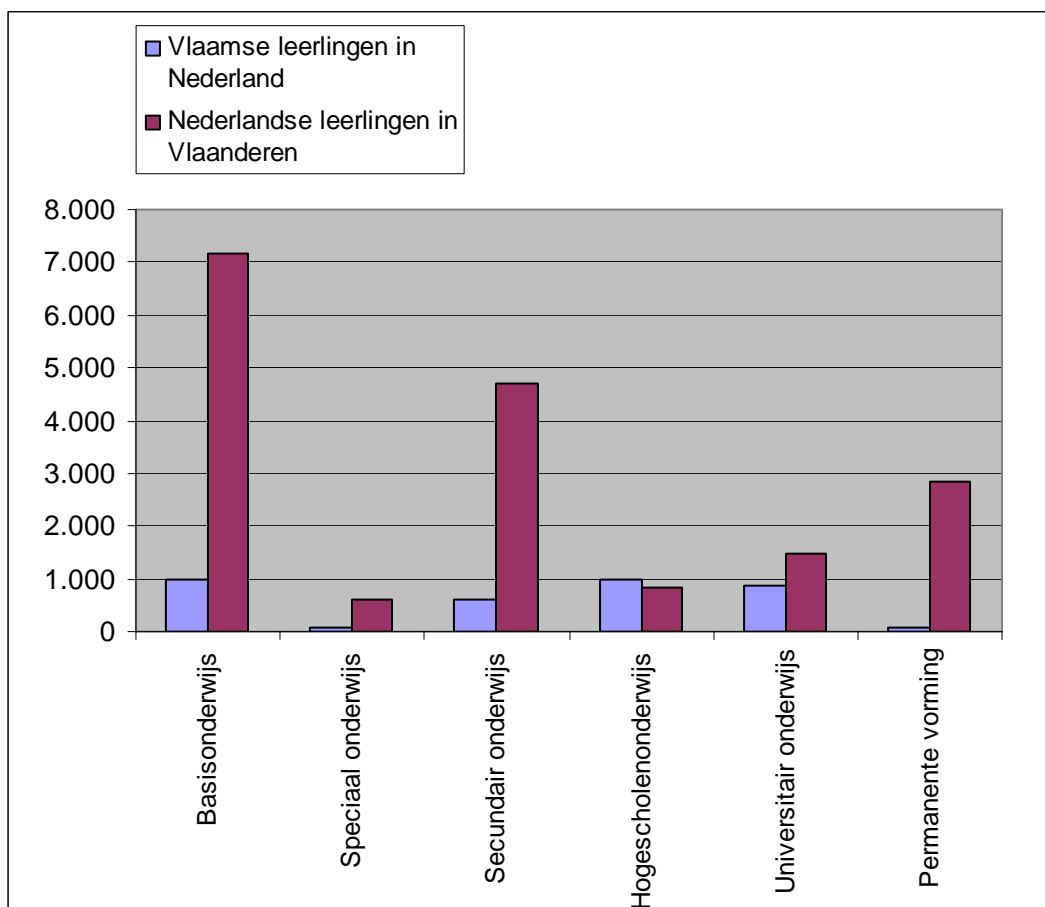
Studiecentra in Nederland	Wonend in:		Totaal
	Nederland	België	
Alkmaar	2	1	3
Amsterdam	4	1	5
Breda	6	7	13
Den Bosch	2	-	2
Den Haag	11	-	11
Deventer	-	-	-
Eindhoven	4	5	9
Emmen	-	-	-
Enschede	1	-	1
Groningen	1	-	1
Leeuwarden	1	-	1
Nijmegen	3	1	4
Rotterdam	3	-	3
Sittard	3	7	10
Utrecht	7	1	8
Venlo	2	1	3
Vlissingen	7	1	8
Zwolle	1	-	1
Totaal studiecentra in Nederland:	58	25	83
Studiecentra in Vlaanderen			
Antwerpen	3	533	536
Brussel	1	26	27
Diepenbeek	-	239	239
Gent	5	721	726
Kortrijk	-	117	117
Leuven	1	227	228
Totaal studiecentra in Vlaanderen	10	1.863	1.873

10. Vergelijking van de wederzijdse onderwijsparticipatie

Er zijn 17.632 Nederlandse onderwijsdeelnemers in Vlaanderen (Tabel 6), en hiertegenover staan 3.595 Vlaamse onderwijsdeelnemers die in Nederland studeren (Tabel 5).

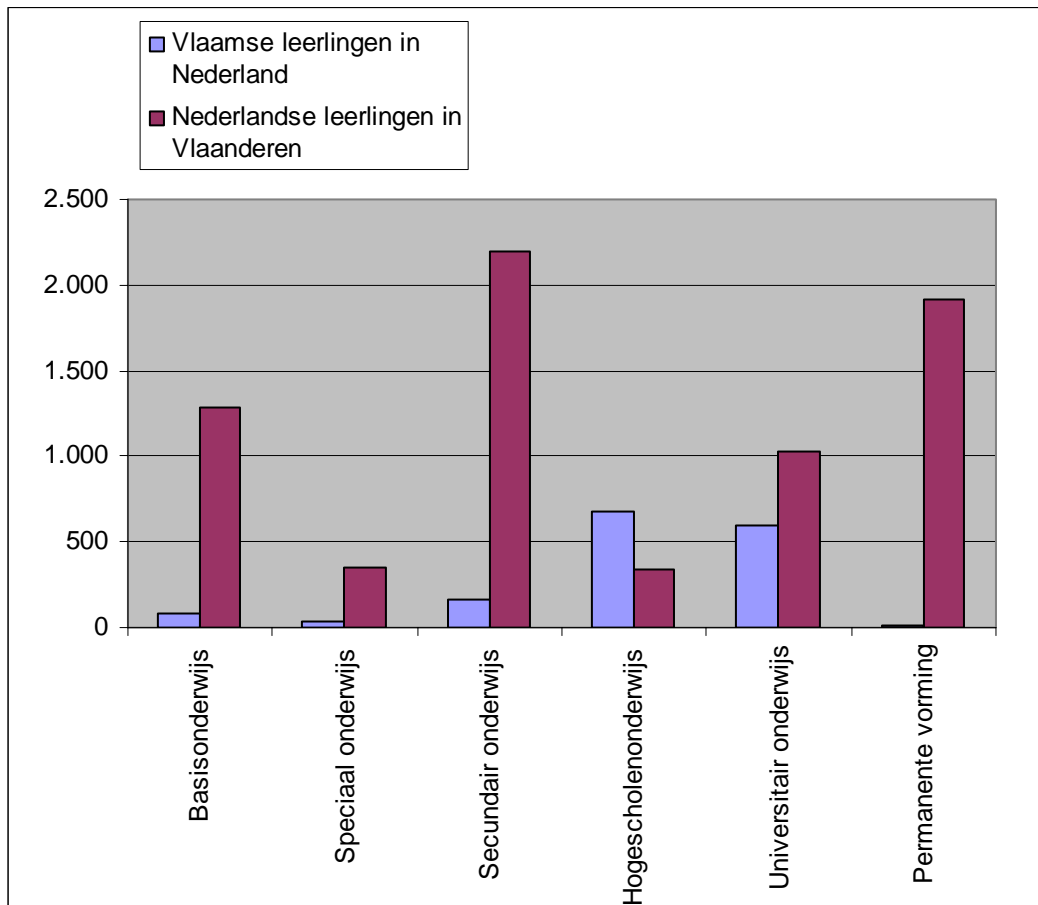
In Figuur 1 is de deelname van Vlaamse en Nederlandse leerlingen aan het onderwijs in het buurland in beeld gebracht. In de meeste onderwijssectoren nemen belangrijk meer Nederlandse leerlingen deel aan het Vlaamse onderwijs dan Vlaamse leerlingen aan het Nederlandse onderwijs. Alleen in het hogescholenonderwijs⁶ studeren iets meer Vlamingen in Nederland (984) dan Nederlanders in Vlaanderen (826).

Figuur 1. Totale participatie van Vlaamse en Nederlandse leerlingen aan het onderwijs in het buurland

⁶ Deze constatering is met inachtneming van de opmerkingen op pagina 8, laatste alinea over het rapport van de commissie-Schutte.

Figuur 2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van Nederlandse en Vlaamse leerlingen

In Figuur 2 krijgen we een beeld van de wederzijdse grensoverschrijdende onderwijsparticipatie. Anders dan in Nederland ligt in Vlaanderen het zwaartepunt van de grensoverschrijdende deelname in het basis- en secundair onderwijs. In verhouding gaan bijna 14 maal meer Nederlandse leerlingen in België naar het basis- en secundair onderwijs dan Belgische leerlingen naar Nederland, of 3.822 Nederlandse leerlingen tegenover 280 Belgen die dagelijks de grens overgaan.

Voor Permanente vorming liggen de aantallen nog verder uiteen. 1914 Nederlanders volgen in Vlaanderen het volwassenenonderwijs tegenover 17 Belgen die in Nederland cursus volgen.

11. Ontwikkeling van de wederzijdse onderwijsparticipatie

11.1. Nederland

Tabel 24 laat zien dat sinds het begin van de tellingen in 1995 het aantal Vlaamse deelnemers aan het Nederlandse onderwijs met 29% is toegenomen. Deze toename wordt in belangrijke mate veroorzaakt door het HBO (+144%) en in mindere mate het basisonderwijs (56%) en het WO (+29%). In de overige onderwijssectoren is het totale aantal Vlamingen sinds 1995 afgenomen.

Tabel 25 laat de ontwikkeling van de grensoverschrijdende deelname zien. Daar liggen de zaken anders met een stijging sinds 1995 in alle sectoren, behalve het speciaal (buitengewoon) onderwijs en het volwassenenonderwijs de Vlaamse onderwijsparticipatie, in het HBO en het WO met resp. 245% en 269%.

Figuur 3 en 4 brengen de hier beschreven ontwikkelingen in beeld. Duidelijk is hierin te zien, dat de oorzaak van de daling in 2002/2003 van het totale aantal Vlamingen in het Nederlandse onderwijs vooral bij in Nederland wonende WO-studenten gezocht moet worden. Een verklaring hiervoor ontbreekt.

11.2. Vlaanderen

Het aantal Nederlanders dat deelneemt aan het Vlaams onderwijs is sinds de eerste telling in 1995/1996 met 25,0% toegenomen (zie Tabel 24 en Figuur 5). Deze toename is in absolute cijfers het grootst in het basisonderwijs met 61,9% (+2.744) en in het secundair onderwijs met 14,9% (+611). Het universitair onderwijs kent daarentegen een terugval met -23,1% (-447).

In vergelijking met 2000/2001 is de toename Nederlanders eveneens het grootst in het gewoon basis- en secundair onderwijs met respectievelijk 1.212 (+20,3%) en 534 (+12,8%) leerlingen. Ook permanente vorming blijft steeds meer Nederlanders aantrekken. De daling voor het universitair onderwijs is beperkt tot -3,0%.

Kijken wij naar de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie (**Tabel 25** en Figuur 6) sinds 1995/1996 dan zijn de cijfers in absolute aantallen minder spectaculair. Sinds 1995/1996 is het aantal Nederlandse leerlingen dat dagelijks de grens oversteekt toegenomen met 351 (+5,2%). In het basisonderwijs zien we een toename met 240 leerlingen (+23%). In het secundair onderwijs bedraagt dit 132 leerlingen (+6,4%). Opvallend is dat voor zowel basis- als secundair onderwijs de toename vanaf 2000/2001 het grootst is met respectievelijk 220 (+20,7%) en 313 (+16,6%) leerlingen.

In het universitair onderwijs is het aantal inschrijvingen sinds 1995/1996 gedaald met 319 studenten (-23,7%). De cijfers voor de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van de tUL hebben hier nauwelijks invloed op.

Tabel 24. Ontwikkeling van de totale wederzijdse onderwijsparticipatie in Vlaanderen en Nederland sinds 1995/1996

Deelname totaal aantal Nederlanders aan het Vlaams onderwijs							
	Ontwikkeling					Verschil	
	95/96	96/97	98/99	00/01	02/03	02/03 - 00/01	02/03 - 95/96
	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Procentueel	Procentueel
Totaal Gewoon Basisonderwijs	4.434	4.788	5.387	5.966	7.178	20,3%	61,9%
Totaal Buitengewoon Onderwijs	298	354	368	506	601	18,8%	101,7%
Voltijds Secundair Onderwijs	4.076	4.052	4.006	4.121	4.652	12,9%	14,1%
Deeltijds Secundair Onderwijs	28	48	44	60	63	5,0%	125,0%
Totaal Gewoon Secundair Onderwijs	4.104	4.100	4.050	4.181	4.715	12,8%	14,9%
Voltijds Hogescholenonderwijs	821	906	760	736	826	12,2%	0,6%
Deeltijds Hogescholenonderwijs	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Hogescholenonderwijs	821	906	760	736	826	12,2%	0,6%
Totaal Universitair Onderwijs	1.934	1.932	1.650	1.533	1.487	-3,0%	-23,1%
Totaal Deeltijds Kunstonderwijs	2.472	2.481	2.543	2.481	2.793	12,6%	13,0%
Totaal Basiseducatie	8	12	19	32	32	0,0%	300,0%
Totaal Permanente Vorming (1)	2.480	2.493	2.562	2.513	2.825	12,4%	13,9%
Algemeen totaal	14.071	14.573	14.777	15.435	17.632	14,2%	25,3%

(1) Exclusief Onderwijs voor sociale promotie.

Deelname totaal aantal Vlamingen aan het Nederlands onderwijs							
	Ontwikkeling					Verschil	
	95/96	96/97	98/99	00/01	02/03	02/03 - 00/01	02/03 - 95/96
	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Procentueel	Procentueel
Totaal Gewoon Basisonderwijs	632	604	613	772	983	27,3%	55,5%
Totaal Buitengewoon Onderwijs	102	100	98	82	84	2,3%	-17,7%
Totaal Gewoon Secundair Onderwijs	838	837	688	712	602	-15,4%	-28,2%
Voltijds Hogescholenonderwijs	316	389	623	767	866	12,9%	173,9%
Deeltijds Hogescholenonderwijs	88	57	110	183	119	-35,1%	35,0%
Totaal Hogescholenonderwijs	404	446	733	950	984	3,6%	143,7%
Universitair Onderwijs (excl. OU)	665	672	876	1.162	859	-26,1%	29,2%
Onderwijs voor sociale promotie	56	35	-	-	-	-	-
Basiseducatie	97	97	83	83	83	0,0%	-14,4%
Totaal Permanente Vorming	153	132	83	83	83	0,0%	-45,8%
Algemeen totaal	2.794	2.791	3.090	3.761	3.595	-4,4%	28,7%

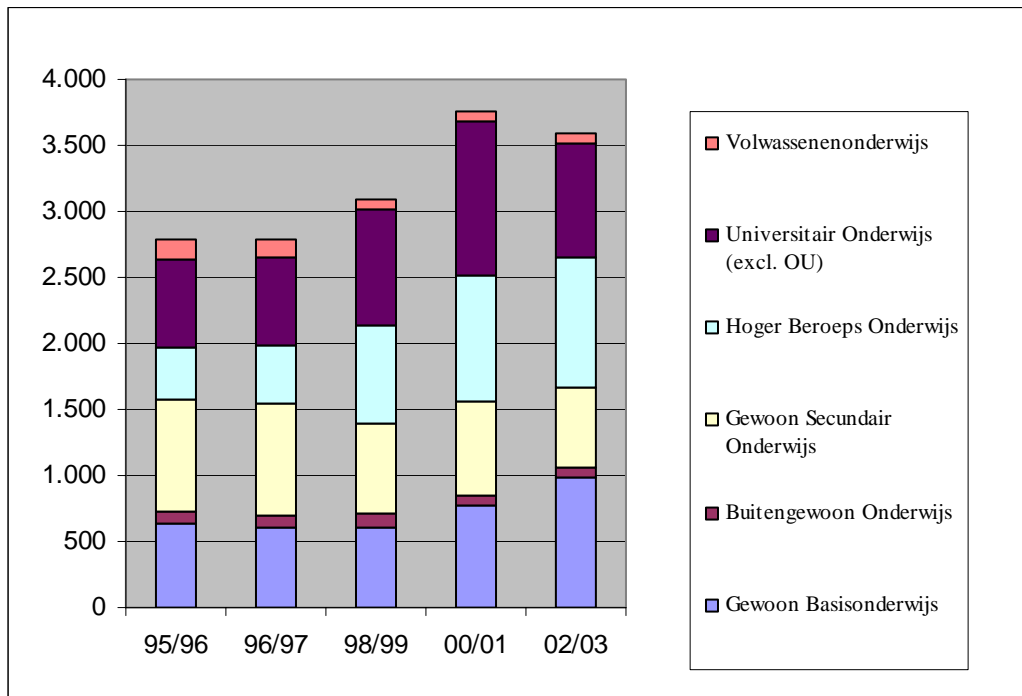
Tabel 25. Ontwikkeling van de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie tussen Vlaanderen en Nederland sinds 1995/1996

Grensoverschrijdende deelname van Nederlanders aan het Vlaams onderwijs							
	Ontwikkeling					Verschil	
	95/96	96/97	98/99	00/01	02/03	02/03 - 00/01	02/03 - 95/96
	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Procentueel	Procentueel
Totaal Gewoon Basisonderwijs	1.042	968	1.004	1.062	1.282	20,7%	23,0%
Totaal Buitengewoon Onderwijs	179	186	192	273	345	26,4%	92,7%
Voltijds Secundair Onderwijs	2.053	1.967	1.850	1.854	2.164	16,7%	5,4%
Deeltijds Secundair Onderwijs	10	16	25	28	31	10,7%	210,0%
Totaal Gewoon Secundair Onderwijs	2.063	1.983	1.875	1.882	2.195	16,6%	6,4%
Voltijds Hogescholenonderwijs	380	356	369	303	338	11,6%	-11,1%
Deeltijds Hogescholenonderwijs	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Hogescholenonderwijs	380	356	369	303	338	11,6%	-11,1%
Totaal Universitair Onderwijs	1.344	1.396	1.222	1.069	1.025	-4,1%	-23,7%
Totaal Deeltijds Kunstonderwijs	1.739	1.744	1.806	1.751	1.912	9,2%	9,9%
Totaal Basiseducatie	1	3	2	1	2	100,0%	100,0%
Totaal Permanente Vorming (1)	1.740	1.747	1.808	1.752	1.914	9,2%	10,0%
Algemeen totaal	6.748	6.636	6.470	6.341	7.099	12,0%	5,2%

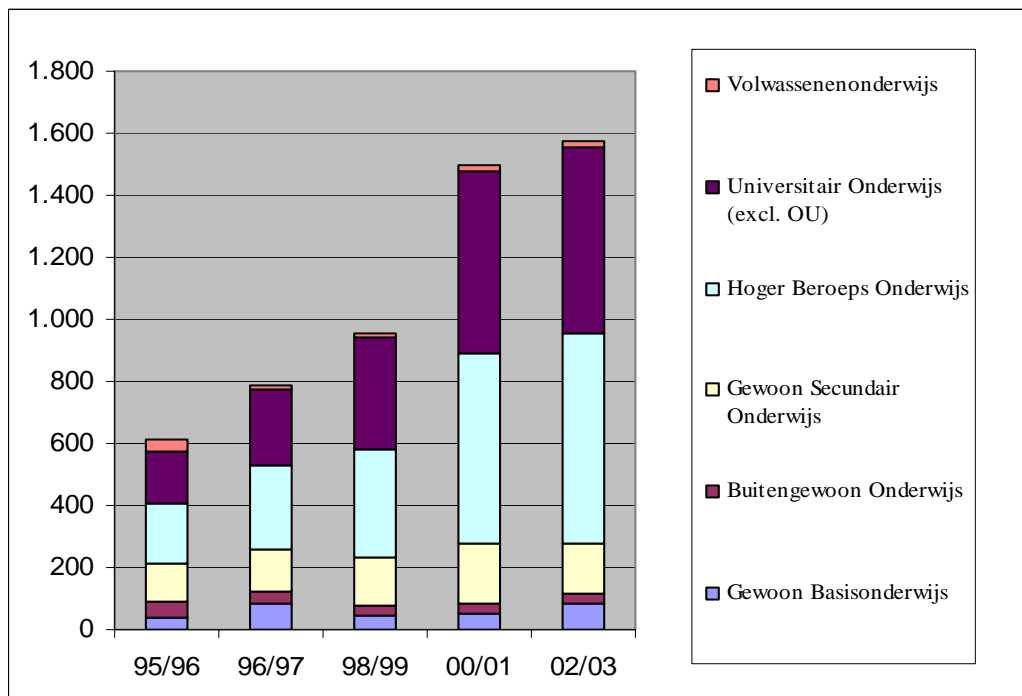
(1) Exclusief Onderwijs voor sociale promotie.

Grensoverschrijdende deelname van Vlamingen aan het Nederlands onderwijs							
	Ontwikkeling					Verschil	
	95/96	96/97	98/99	00/01	02/03	02/03 - 00/01	02/03 - 95/96
	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Absoluut	Procentueel	Procentueel
Totaal Gewoon Basisonderwijs	41	84	43	51	82	60,6%	99,8%
Totaal Buitengewoon Onderwijs	47	37	32	31	33	6,5%	-29,8%
Totaal Gewoon Secundair Onderwijs	124	135	157	193	165	-14,3%	33,4%
Voltijds Hogescholenonderwijs	162	234	296	502	612	22,0%	277,8%
Deeltijds Hogescholenonderwijs	34	36	50	112	64	-42,5%	88,6%
Totaal Hogescholenonderwijs	196	270	346	613	676	10,3%	245,0%
Universitair Onderwijs (excl. OU)	163	250	362	590	601	1,8%	268,5%
Onderwijs voor sociale promotie	32	6	10	10	-	-	-
Basiseducatie	8	5	7	7	-	-	-
Totaal Permanente Vorming	40	11	17	17	17	0,0%	-57,5%
Algemeen totaal	611	787	957	1.495	1.574	5,3%	157,6%

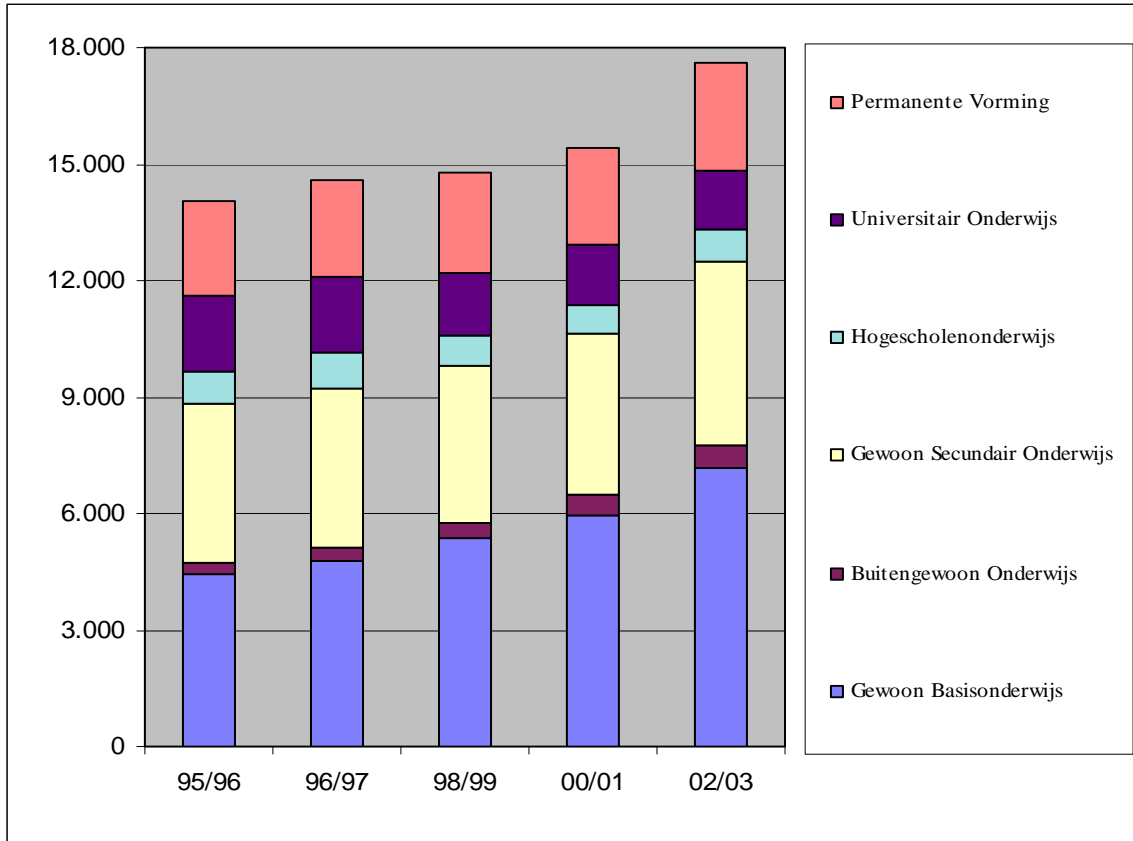
Figuur 3. Ontwikkeling van de onderwijsparticipatie van Vlamingen aan het Nederlandse onderwijs sinds 1995/1996

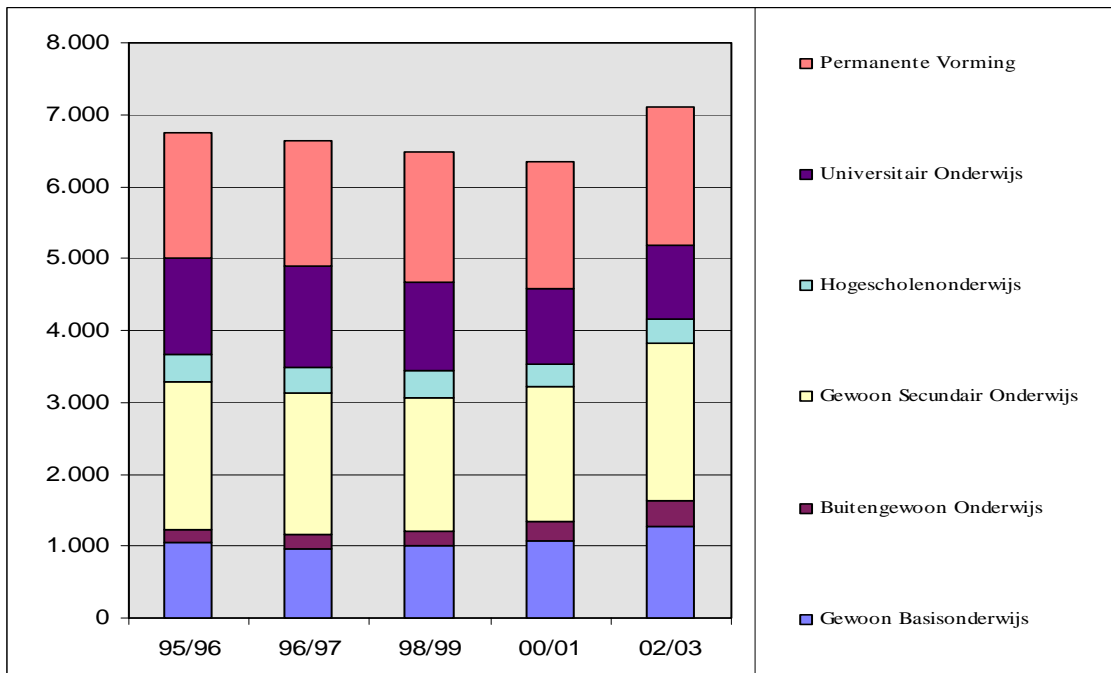
Figuur 4. Ontwikkeling van de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van Vlamingen aan het Nederlandse onderwijs sinds 1995/96

Figuur 5. Ontwikkeling van de onderwijsparticipatie van Nederlanders aan het Vlaamse onderwijs sinds 1995/1996

Figuur 6. Ontwikkeling van de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van Nederlanders aan het Vlaamse onderwijs sinds 1995/1996

Bijlage 1: Detailgegevens hoger onderwijs 2002/2003

In deze bijlage worden de telgegevens gedetailleerd uitgesplitst naar instelling en naar opleiding. Ook worden figuren gegeven met ranglijsten van de meest gevolgde studies door Nederlandse en Vlaamse studenten in het buurland.

Tabel 26. Aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse hoger onderwijs, naar plaats en instelling in 2002/2003

		Deeltijd			Volgtijd			Volgtijd en Deeltijd		
		België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal
Amsterdam	Amst Hs vd Kunsten	3	-	3	31	4	35	34	4	38
	Gerrit Rietveld Academie	-	-	-	10	1	11	10	1	11
	Hs van Amsterdam	-	3	3	2	6	8	2	8	10
	Universiteit van Amsterdam	2	1	3	8	46	55	10	47	58
Arnhem	Vrije Universiteit	1	5	6	3	10	13	4	15	19
	Hogeschool voor Heao	-	2	2	-	5	5	-	7	7
Arnhem, Zwolle	ArteZ	1	-	1	4	6	9	5	6	10
Breda	Hogeschool Brabant	3	5	8	116	8	124	119	12	131
	Nat Hs Toerisme en Verk	-	-	-	9	5	14	9	5	14
Delft	Technische Universiteit Delft	-	-	-	211	41	252	211	41	252
Den Haag	Haagse Hogeschool	-	-	-	4	9	13	4	9	13
	Hotelschool	-	-	-	4	4	8	4	4	8
	Hs v BK Muziek en Dans	-	-	-	15	8	24	15	8	24
Deventer	Hogeschool IJselland	-	1	1	-	2	2	-	3	3
Driebergen	Hs De Horst	-	1	1	1	1	2	1	2	3
Ede	Chr Hs Ede	-	1	1	-	1	1	-	2	2
Eindhoven	Fontys Ped Hs	-	-	-	-	2	2	-	2	2
	Fontys Ped Techn Hs Ned	-	-	-	1	-	1	1	-	1
	The Design Academy	-	-	-	8	6	13	8	6	13
	Technische Universiteit Eindhoven	3	1	4	64	7	71	67	8	74
Emmen	Hs Drenthe	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Enschede	Hs Enschede	-	-	-	3	-	3	3	-	3
	Universiteit Twente	-	-	-	1	6	7	1	6	7
Groningen	Hanzehogeschool	-	-	-	2	4	6	2	4	6
	Rijksuniversiteit Groningen	-	1	1	4	7	10	4	8	11
Heerlen	Hs Zuyd	39	3	41	195	25	221	234	28	262
Helmond	Ped Hs De Kempel	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Leeuwarden	Chr Hs Noord Nederland	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Leiden	Noordelijk Hs	-	-	-	1	1	2	1	1	2
	Hogeschool Leiden	-	2	2	-	5	5	-	7	7
Maastricht	Universiteit Leiden	1	8	8	74	23	96	74	30	105
	Universiteit Maastricht	28	-	28	140	2	141	168	2	170
Nijmegen	Hs van Arnhem en Nijmegen	3	1	4	7	37	43	9	38	47
	Katholieke Universiteit Nijmegen	-	2	2	6	39	44	6	41	46
Noord- en Zuid-Holland	Hogeschool In Holland	1	6	7	6	8	13	7	13	20
Rijswijk	RK Techn HS	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Roermond	Fontys Hs	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Rotterdam	Hogesch v Muziek en Dans	-	-	-	22	25	47	22	25	47
	Hs Rotterdam & Omstr	1	9	10	3	10	13	4	20	24
	Erasmus Universiteit Rotterdam	-	3	3	8	21	28	8	24	31
's Hertogenbosch	Hs 's Hertogenbosch	-	2	2	9	4	13	9	6	15
Sittard	Fontys Hs	-	-	-	2	1	3	2	1	3
Tilburg	Fontys Hs	5	8	12	44	18	62	49	25	74
	Stichting Fontys	8	3	10	20	8	28	27	11	39
Utrecht	Universiteit van Tilburg	4	6	9	16	14	30	20	20	40
	Hs van Utrecht	-	9	9	-	30	30	-	40	40
	Hs vd Kunsten	-	-	-	8	-	8	8	-	8
Vlissingen	Universiteit Utrecht	-	-	-	3	12	15	3	12	15
	Hogeschool Zeeland	2	-	2	68	-	68	70	-	70
Wageningen	Hs Diedenoort	-	-	-	1	1	2	1	1	2
	Wageningen Universiteit	-	-	-	25	7	32	25	7	32
Zeist	Hs Helicon	-	-	-	16	5	21	16	5	21
Zwolle	Chr Hs Windesheim	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Totaal		103	80	183	1.174	487	1.661	1.277	567	1.844

Tabel 27. Nederlandse studenten aan Vlaamse hogescholen, wonend in België, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

	STUDIEGEBIED	ARCHITECTUUR	AUDIOVISUELE EN BEELDENDE KUNST	BIOTECHNIEK	GEZONDHEIDSZORG	HANDELSWETENSCHAPPEN EN BEDRIJFSKUNDE	INDUSTRIELE WETENSCHAPPEN EN TECHNOLOGIE	MUZIEK EN DRAMATISCHE KUNST	ONDERWIJS	PRODUKTONTWIKKELING	SOCIAAL-AGOGISCH WERK	TOEGEPASTE TAALKUNDE	TOTAAL
naam instelling													
Arteveldehogeschool	-	-	-	-	5	4	2	-	3	-	1	-	15
Erasmushogeschool Brussel	6	7	-	-	1	10	5	2	-	-	1	4	36
Europese Hogeschool Brussel	-	-	-	-	5	10	-	-	1	-	3	-	19
Groep T-Hogeschool Leuven	-	-	-	-	-	-	9	-	3	-	-	-	12
Hogere Zeevaartschool	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3
Hogeschool Antwerpen	5	37	-	-	10	5	9	-	3	1	2	5	77
Hogeschool Gent	-	4	-	-	5	8	5	2	4	-	3	2	33
Hogeschool Limburg	-	-	-	-	-	15	1	-	3	-	1	-	20
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	3	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
Hogeschool voor Wetenschap & Kunst	12	1	-	-	-	11	1	1	1	-	-	1	28
Hogeschool West-Vlaanderen	-	-	-	-	-	4	4	-	1	-	-	-	9
Karel de Grote-Hogeschool-Katholieke Hogeschool An	-	2	-	-	4	22	8	-	1	-	1	-	38
Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Katholieke Hogeschool Kempen	-	-	-	1	7	11	5	-	5	-	1	-	30
Katholieke Hogeschool Leuven	-	-	-	-	6	8	1	-	6	-	6	-	27
Katholieke Hogeschool Limburg	-	-	-	-	4	3	5	-	13	-	-	-	25
Katholieke Hogeschool Mechelen	5	-	-	-	1	15	-	-	2	-	-	-	23
Katholieke Hogeschool Sint-Lieven	-	-	-	-	3	-	4	-	-	-	-	-	7
Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	1	-	4
Lessius Hogeschool	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	5	5	15
Plantijn-Hogeschool van de provincie Antwerpen	-	-	-	-	-	11	2	-	-	-	2	-	15
Provinciale Hogeschool Limburg	1	4	-	-	7	9	-	-	1	-	-	-	22
Totaal	32	71	3	59	152	64	5	47	1	27	17	478	

Tabel 28. Nederlandse studenten aan Vlaamse universiteiten, wonend in Vlaanderen, naar instelling en studiegebied in 2002/2003

Studiegebied	Universiteiten en andere instellingen van academisch onderwijs en onderzoek										
	KUB	KUL	LUC	RUG	VUB	UA	tUL (1)	FPG (2)	ITG (3)	Vlerick (4)	Totaal
Archeologie en kunstwetenschappen	-	3	-	8	2	-	-	-	-	-	13
Diergeneeskunde	-	-	-	18	-	6	-	-	-	-	24
Economische en toeg.economische wetenschappen	-	14	10	6	5	27	-	-	-	5	67
Farmaceutische wetenschappen	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2
Gecombineerde studiegebieden	-	14	-	5	1	3	2	-	-	-	25
Geneeskunde	-	28	1	6	11	34	-	-	-	-	80
Geschiedenis	-	3	-	3	3	-	-	-	-	-	9
Godgeleerdheid, godsdienstwetenschappen en kerkelijk recht	-	3	-	-	-	-	-	5	-	-	8
Lichamelijke opvoeding, motorische revalidatie en kinesitherapie	-	6	-	-	3	-	-	-	-	-	9
Politieke en sociale wetenschappen	-	9	-	1	4	9	-	-	-	-	23
Psychologische en pedagogische wetenschappen	-	17	-	10	9	-	-	-	-	-	36
Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen	1	13	-	6	7	11	-	-	-	-	38
Sociale gezondheidswetenschappen	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Taal- en letterkunde	-	4	-	4	2	8	-	-	-	-	18
Tandheelkunde	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	4
Toegepaste biologische wetenschappen	-	-	-	3	2	2	-	-	-	-	7
Toegepaste wetenschappen	-	16	-	4	5	-	-	-	-	-	25
Wetenschappen	-	10	2	8	10	7	4	-	-	-	41
Wijsbegeerte en moraalwetenschappen	-	6	-	2	3	2	-	-	-	-	13
Totaal	1	149	13	88	67	110	6	5	-	5	444

(1) tUL

(2) Nederlandstalige afdeling van de Universitaire Protestantse Theologische Faculteit.

(3) Instituut voor Tropische Geneeskunde.

(4) Vlerick Leuven Gent - Management School

Tabel 29. Vlaamse studenten aan Nederlandse hogescholen, naar opleiding in 2002/2003

	Deeltijd			Voltijd			Voltijd en Deeltijd		
	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal
Accountancy	-	1	1	1	2	3	1	3	4
Antroposofische Gezondheidszorg	-	1	1	-	3	3	-	4	4
AOT - Techniek	-	-	-	2	1	3	2	1	3
Aquatische Ecotechnologie	-	-	-	4	-	4	4	-	4
Architectuur (tweede fase)	2	-	2	-	-	-	2	-	2
Autonome Beeldende Kunst	2	-	2	14	4	18	16	4	20
Bedrijfseconomie	1	1	2	-	2	2	1	3	4
Bedrijfskader	-	1	1	-	1	1	-	2	2
Bedrijfskundige Informatica	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Bewegingstechnologie	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Biologie en Medisch Laboratoriumonderzoek	-	-	-	9	1	10	9	1	10
Bouwkunde	-	-	-	8	1	8	8	1	8
Chemie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Chemische Technologie	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Civiele Techniek	-	-	-	6	1	7	6	1	7
Commerciële Economie	1	3	4	8	9	17	8	12	21
Communicatie	-	2	2	2	4	6	2	6	8
Communicatiesystemen	-	-	-	-	3	3	-	3	3
Communication & Multimedia Design	-	-	-	2	1	3	2	1	3
Creatieve Therapie	2	-	2	25	9	35	27	9	37
Culturele en Maatschappelijke Vorming	1	2	3	2	4	6	3	6	8
Dans	-	-	-	23	14	37	23	14	37
Docent Beeldende Kunst en Vormgeving	-	-	-	2	1	3	2	1	3
Docent Dans	-	-	-	13	10	24	13	10	24
Docent Drama	21	-	21	9	1	10	30	1	31
Docent Muziek	-	-	-	10	2	12	10	2	12
Elektrotechniek	-	-	-	7	1	8	7	1	8
Ergotherapie	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Facility Management	-	-	-	4	3	7	4	3	7
Film en Televisie	-	-	-	3	-	3	3	-	3
Financiële en Zakelijke Dienstverlening	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Food & Business	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Fysiotherapie	-	-	-	4	4	8	4	4	8
Hoger Hotelonderwijs	-	-	-	17	7	24	17	7	24
Hoger Toeristisch en Recreatief Onderwijs	-	-	-	7	3	9	7	3	9
Hogere Europese Beroepen Opleiding	-	-	-	4	2	6	4	2	6
Hogere Informatica	-	-	-	9	3	12	9	3	12
Hogere kaderopleiding pedagogiek	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Industrieel Produkt Ontwerpen	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Informatica en Informatiekunde	-	-	-	1	2	3	1	2	3
Informatiedienstverlening en -management	-	-	-	8	-	8	8	-	8
Interieurarchitectuur (tweede fase)	-	-	-	-	1	1	-	1	1
International Business and Languages	-	-	-	9	2	11	9	2	11
International Business and Management Studies	-	-	-	3	6	8	3	6	8
Journalistiek	-	-	-	-	13	13	-	13	13
Journalistiek en Voorlichting	-	-	-	1	1	2	1	1	2
Kader in de Gezondheidszorg	8	5	13	-	-	-	8	5	13
Kort HBO Informatica	-	-	-	3	-	3	3	-	3
Kunst en Techniek	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Landschapsarchitectuur (tweede fase)	3	-	3	-	-	-	3	-	3
Leraar Algemene vakken 2e graad	-	2	2	-	-	-	-	2	2
Leraar Basisonderwijs	1	4	5	21	12	33	22	16	38
Leraar Biologie 2e graad	1	-	1	-	-	-	1	-	1
Leraar Duits 2e graad	-	1	1	-	1	1	-	2	2
Leraar Electrotechniek 2e graad	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Leraar Engels 2e graad	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Leraar Frans 1e graad	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Leraar Frans 2e graad	-	5	5	-	-	-	-	5	5
Leraar Geschiedenis 2e graad	-	1	1	-	2	2	-	3	3
Leraar Gezondheid 2e graad	-	1	1	1	-	1	1	1	2

	Deeltijd			Voltijd			Voltijd en Deeltijd		
	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal
Leraar Godsdienst 2e graad	1	-	1	-	-	-	1	-	1
Leraar Lich. oef. 1e graad	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Leraar Maatschappijvakken 2e graad	-	2	2	-	-	-	-	2	2
Leraar Nederlands 2e graad	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Leraar Scheikunde 2e graad	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Leraar Spaans 2e graad	1	-	1	-	-	-	1	-	1
Leraar Speciaal onderwijs algemeen	-	1	1	2	-	2	2	1	3
Leraar Verpleegkunde 2e graad	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Leraar Wiskunde 2e graad	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Logistiek en Technische Vervoerskunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Logopedie	-	-	-	7	1	8	7	1	8
Luchtvaarttechnologie	-	-	-	3	1	4	3	1	4
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening	6	2	8	-	2	2	6	4	9
Management, Economie en Recht	0	4	4	2	2	4	2	6	8
Maritiem Officier	-	-	-	16	-	16	16	-	16
Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutische Technieken	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Milieukunde	-	-	-	86	-	86	86	-	86
Mondhygiëne	-	-	-	-	3	3	-	3	3
Museologie	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Muziek	-	-	-	105	25	129	105	25	129
Optometrie	-	3	3	-	-	-	-	3	3
Oriëntaalse Talen en Communicatie	-	-	-	1	1	2	1	1	2
Pedagogiek	-	1	1	2	1	3	2	2	4
Personeel en Arbeid	2	1	3	-	3	3	2	4	6
Podotherapie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Scheepsbouwkunde	-	-	-	3	1	4	3	1	4
Small Business en Retail Management	-	-	-	1	1	2	1	1	2
Sociaal Juridische Dienstverlening	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Sociaal Pedagogische Hulpverlening	1	4	5	10	6	16	11	9	21
Sport, Gezondheid en Management	-	-	-	5	31	36	5	31	36
Stedebouw (tweede fase)	1	3	4	-	-	-	1	3	4
Technische Bedrijfskunde	-	1	1	11	1	12	11	2	13
Technische Commerciële Confectiekunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Technische Natuurkunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Theater	-	-	-	8	7	14	8	7	14
Tolk-Vertaler	-	-	-	4	1	5	4	1	5
Trade Management gericht op Azië	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Verkeerskunde	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Verpleegkunde	1	-	1	34	3	37	35	3	38
Verpleegkunde in de Maatsch. Gezondheidszorg	2	2	4	-	-	-	2	2	4
Voortgezette Kunstopleiding Muziek	-	-	-	21	5	25	21	5	25
Vormgeving	-	-	-	27	8	36	27	8	36
Vrijtijdsmanagement	-	-	-	1	3	4	1	3	4
Werktuigbouwkunde	8	-	8	8	3	11	16	3	19
Totaal	64	55	119	612	254	866	676	308	984

Tabel 30. Nederlandse studenten aan Vlaamse hogescholen, naar opleiding in 2002/2003

	Wonend in		Totaal
	Nederland	België	
Arbeidsorganisatie en gezondheid	-	3	3
Architect-assistentie	1	-	1
Architectuur	9	15	24
Audiovisuele kunst	5	17	22
Audiovisuele techniek	3	4	7
Bedrijfsbeheer	9	62	71
Bedrijfseconomie	-	1	1
Bedrijfseconomie en -beleid	1	-	1
Beeldende kunst	21	47	68
Beheer, toerisme en recreatie	3	13	16
Bouwkunde	-	2	2
Chemie	4	5	9
Communicatiebeheer	2	21	23
Conservatie/restauratie	2	7	9
Dans	1	-	1
Dramatische kunst	8	1	9
E-business	-	1	1
Elektriciteit	-	1	1
Elektromechanica	3	10	13
Elektronica	-	3	3
E-media-engineering	-	2	2
Ergotherapie	3	8	11
European hospitality management	4	1	5
Geestelijke gezondheidszorg	-	1	1
Grafische bedrijven	1	3	4
Handelswetenschappen	2	21	23
Hotelbeheer	6	3	9
i.l.o. kleuteronderwijs	3	13	16
i.l.o. lager onderwijs	3	12	15
i.l.o. secundair onderwijs-groep 1	5	18	23
iloan. audiovisuele en beeldende kunst	-	1	1
iloan. beeldende kunst	-	1	1
iloan. muziek	-	1	1
Industriële wetenschappen	3	23	26
Informatiemanagement en support	-	1	1
Informatietechnologie	-	1	1
Intensieve zorg en spoedgevallenzorg	1	-	1
Intercultureel management	-	2	2
Interieurarchitectuur	2	2	4
Interieurvormgeving	21	8	29
Journalistiek	2	1	3
Kinesitherapie	5	8	13
Kwantitatieve technieken bedrijfsbeleid	-	1	1
Laboratorium- en voedingstechnologie	2	6	8
Landbouw en biotechnologie	-	3	3
Landschaps- en tuinarchitectuur	35	6	41
Logistieke technologie	-	1	1
Logopedie en audiologie	1	-	1
Marketing	-	1	1
Mechanica	1	4	5
Medische beeldvorming	1	-	1
Meubelontwerp	-	1	1
Milieukunde	1	-	1

	Wonend in		Totaal
	Nederland	België	
Multimedia en communicatietechnologie	1	3	4
Muziek	6	4	10
Nautische wetenschappen	0	2	2
Orthopedagogie	3	5	8
Osteopatie	4	1	5
Plastische kunsten	1	-	1
Productdesign	1	-	1
Productontwikkeling	1	1	2
Secretariaatsbeheer	4	9	13
Sociaal werk	3	22	25
Textiel	0	1	1
Toegepaste informatica	3	14	17
Veiligheidskunde preventieadviseur niv.1	3	0	3
Verpleegkunde	2	15	17
Verpleegkunde brugprogramma	0	2	2
Vertaalkunde	23	16	39
Vlo lager onderwijs	0	1	1
Vroedkunde	109	15	124
Totaal	338	478	816

Tabel 31. Vlaamse studenten aan Nederlandse universiteiten, naar opleiding in 2002/2003

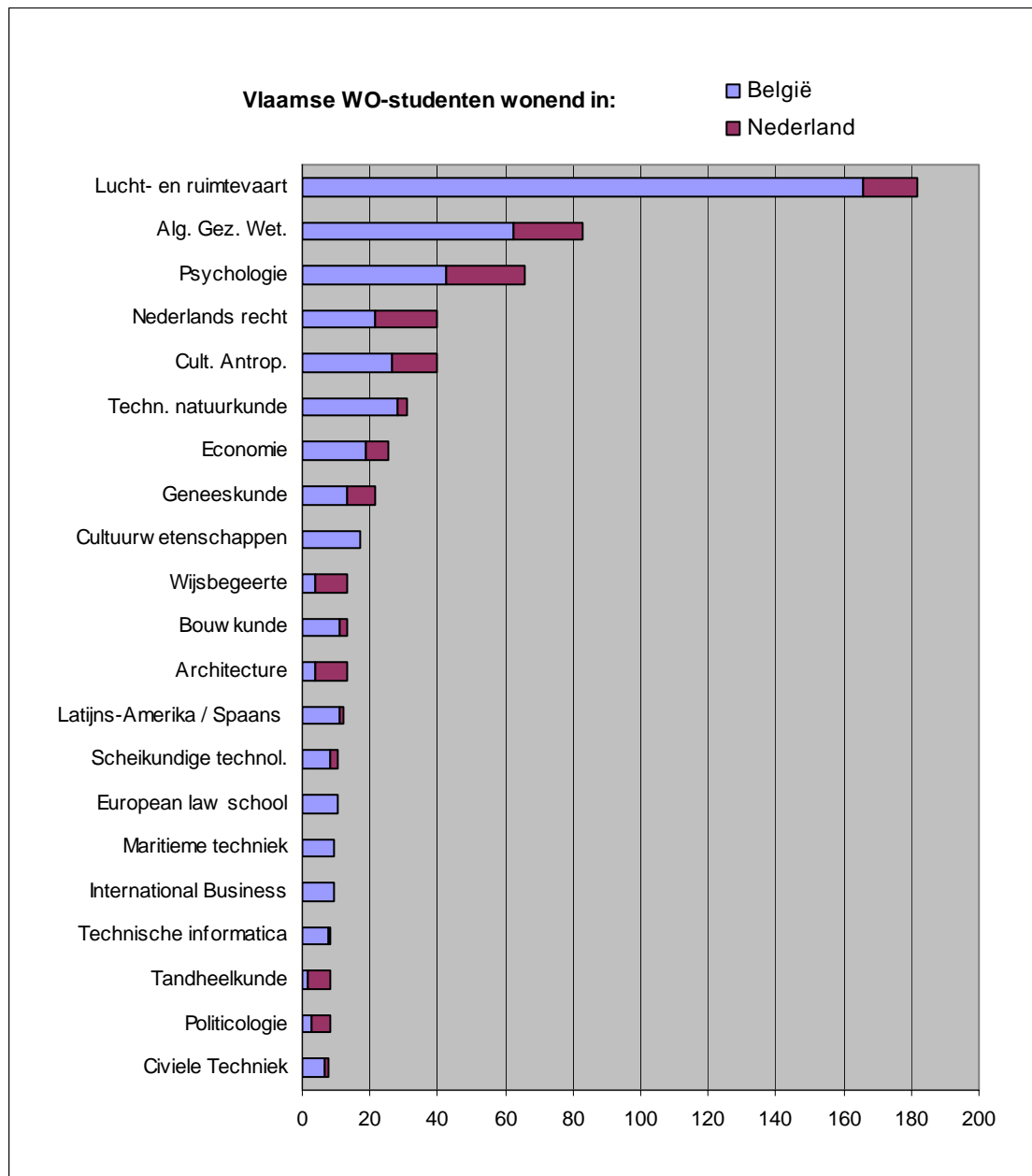
Opleidingsnamen voorafgegaan door een B betreffen bacheloropleidingen, opleidingsnamen voorafgegaan door een M masteropleidingen

	Deeltijd			Voltijd			Voltijd en Deeltijd		
	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal
Actuariële wetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Algemene cultuurwetenschappen	-	-	-	3	1	4	3	1	4
Algemene gezondheidswetenschappen	28	1	29	11	-	11	40	1	41
Algemene literatuurwetenschap	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Algemene opleiding godgeleerdheid	-	1	1	-	1	1	-	2	2
Algemene taalwetenschap	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Arabische, Nieuwperzische en Turkse talen & cult.	-	-	-	6	-	6	6	-	6
Archeologie	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Archeologie en prehistorie	-	-	-	1	1	2	1	1	2
B Aardwetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Algemene cultuurwetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Algemene gezondheidswetenschappen	-	-	-	12	-	12	12	-	12
B Archeologie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Bedrijfsconomie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Bedrijfswetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Biologie	-	-	-	3	-	3	3	-	3
B Bos- en natuurbeheer	-	-	-	7	-	7	7	-	7
B Bouwkunde	-	-	-	4	1	5	4	1	5
B Business Administration/Bedrijfskunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Business Studies	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Civiele Techniek	-	-	-	7	1	8	7	1	8
B Communicatie- en informatiewetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Cult. Antrop. en Soc. Niet-Westerse samenlevingen	-	-	-	2	3	5	2	3	5
B Cultuurwetenschappen	-	-	-	17	-	17	17	-	17
B Econometrics	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Econometrie en operationele research	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Economics & Business	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Economie	-	-	-	12	1	13	12	1	13
B Economie en bedrijfskunde	-	-	-	-	2	2	-	2	2
B Egyptische Taal en Cultuur	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Elektro- en informatietechniek	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B European law school	-	-	-	10	-	10	10	-	10
B European studies	-	-	-	2	-	2	2	-	2
B Finoegrise talen en culturen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Fiscaal recht	-	-	-	2	1	3	2	1	3
B Geschiedenis	-	-	-	1	2	3	1	2	3
B Griekse en Latijnse taal en cultuur	1	-	1	-	-	-	1	-	1
B Industrieel ontwerpen	-	-	-	7	-	7	7	-	7
B Informatiekunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B International Business	-	-	-	9	-	9	9	-	9
B International Economics and Finance	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Kunsten, cultuur en media	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Landschap, planning en ontwerp	-	-	-	3	-	3	3	-	3
B Life science & technology	-	-	-	1	5	6	1	5	6
B Literatuurwetenschap	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek	-	-	-	138	15	153	138	15	153
B Maritieme techniek	-	-	-	9	-	9	9	-	9
B Media en cultuur	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Milieukunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Moleculaire levenswetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Natuurkunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Nederlandkunde/Dutch Studies	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Nederlands recht	-	1	1	18	4	22	18	5	23
B Onderwijskunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Pedagogische wetenschappen	-	-	-	-	4	4	-	4	4
B Personeelswetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Psychologie	-	-	-	32	4	36	32	4	36
B Rechtsgeleerdheid	-	-	-	-	2	2	-	2	2
B Scandinavische talen en cultuur	1	-	1	1	-	1	2	-	2
B Sterrenkunde	-	-	-	2	-	2	2	-	2
B Taal- en cultuurstudies	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Taalwetenschap	-	-	-	-	1	1	-	1	1
B Talen en Culturen van Afrika	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Talen en Culturen van Latijns Amerika/Spaans	-	-	-	1	1	2	1	1	2

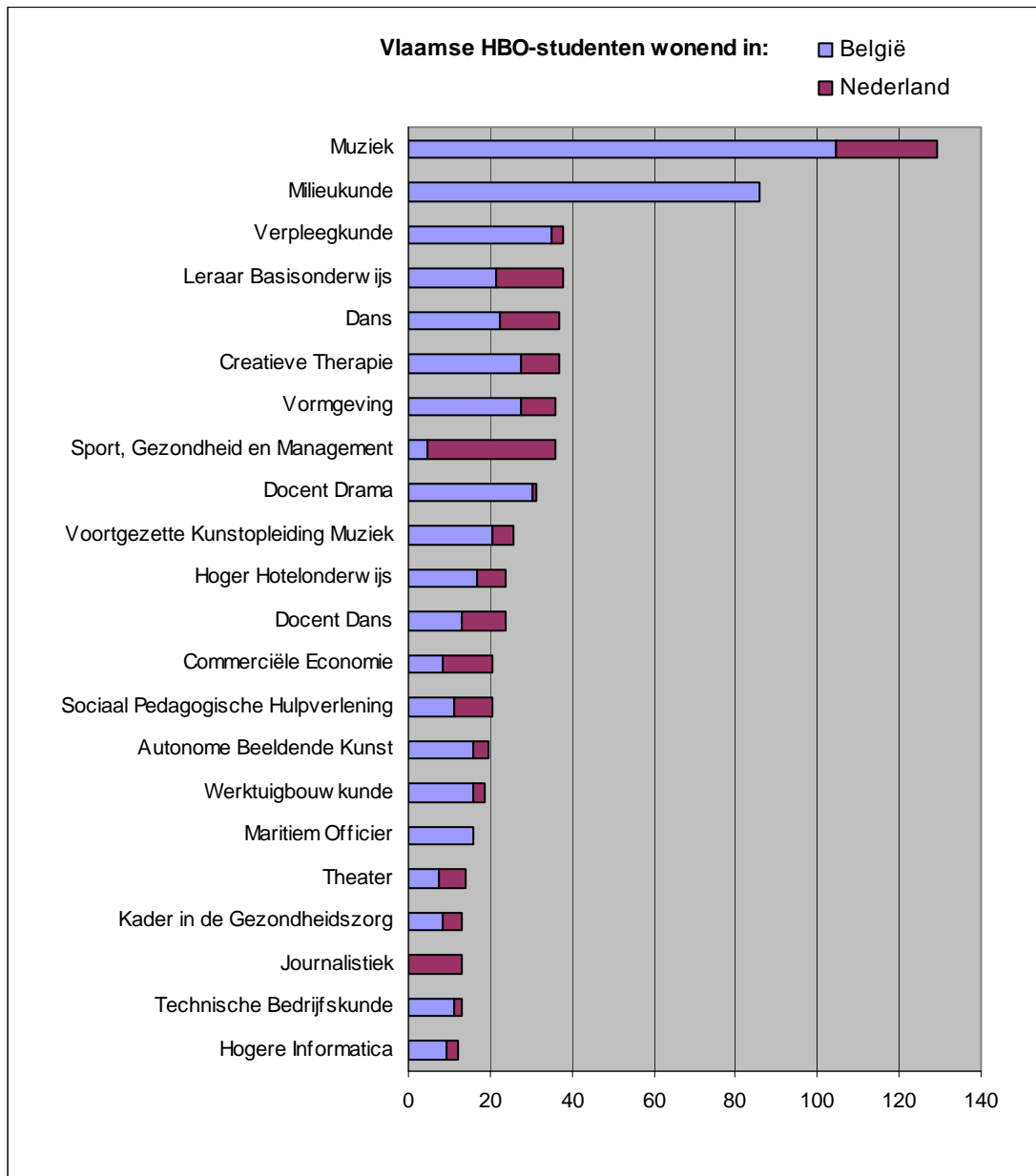
	Deeltijd			Voltijd			Voltijd en Deeltijd		
	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal
B Talen en Culturen van Zuid- en Centraal Azië	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Talen en Culturen van Zuidoost Azië en Oceanië	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Technische aardwetenschappen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
B Technische informatica	-	-	-	2	-	2	2	-	2
B Technische Natuurkunde	-	-	-	1	1	2	1	1	2
B Theater-, film en televisiewetenschap	-	-	-	1	1	2	1	1	2
B University College Maastricht	-	-	-	3	-	3	3	-	3
B Werktuigbouwkunde	-	-	-	2	2	4	2	2	4
B Wetenschap van godsdienst en levensbeschouwing	-	1	1	-	-	-	-	1	1
B Wijsbegeerte	-	1	1	-	3	3	-	4	4
Bedrijfskunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Bedrijfswetenschappen	-	-	-	-	7	7	-	7	7
Beleids- en organisatiewetenschappen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Bestuurskunde	-	-	-	-	3	3	-	3	3
Biologie	-	-	-	4	1	5	4	1	5
Biomedische wetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Bos- en natuurbeheer	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Bouwkunde	-	-	-	8	1	8	8	1	8
Business Administration	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Communicatie- en informatiewetenschap	-	-	-	-	3	3	-	3	3
Communicatiewetenschap	-	-	-	1	2	3	1	2	3
Cult. Antrop. en Soc. Niet-Westerse samenlevingen	-	-	-	25	10	35	25	10	35
Dierwetenschappen	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Econometrie en operationele research	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Economie	-	-	-	7	6	12	7	6	12
Economie van landbouw en milieu	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Electrotechniek	1	1	2	1	-	1	2	1	3
Engelse taal en cultuur	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Europese studies	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Film- en televisiewetenschap	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Fiscaal recht	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Franse taal en cultuur	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Franse taal- en letterkunde	-	2	2	-	-	-	-	2	2
Geneeskunde	-	-	-	13	8	22	13	8	22
Geschiedenis	-	-	-	1	2	3	1	2	3
Godgeleerdheid	-	-	-	1	2	3	1	2	3
Grieks en Latijn	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Griekse en Latijnse taal en cultuur	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Informatica	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Internationaal en Europees recht	-	-	-	1	2	3	1	2	3
Japanse taal en cultuur	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Juridisch politiek-wetenschappelijke opleiding	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Kunstgeschiedenis	-	-	-	1	1	2	1	1	2
Kunstgeschiedenis en archeologie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Kunstmatige intelligentie	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Landinrichting	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Landinrichtingswetenschappen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Levensmiddelentechnologie	-	-	-	1	2	3	1	2	3
Life Science & Technology	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Literatuurwetenschap	1	-	1	2	-	2	3	-	3
M Aerospace Engineering	-	-	-	28	1	29	28	1	29
M Animal Sciences and Aquaculture	-	-	-	-	1	1	-	1	1
M Applied Earth Sciences	-	-	-	1	1	2	1	1	2
M Architecture	-	-	-	4	9	13	4	9	13
M Civil Engineering	-	-	-	2	2	4	2	2	4
M Electrical Engineering	-	-	-	-	2	2	-	2	2
M Geo-information Science	-	-	-	1	-	1	1	-	1
M Industrial Design Engineering	-	-	-	1	3	4	1	3	4
M Landscape, Planning and Design	-	-	-	1	-	1	1	-	1
M leraar vo 1e gr Engels	-	-	-	-	1	1	-	1	1
M leraar vo 1e gr Frans	-	-	-	-	1	1	-	1	1
M Marine Technology	-	-	-	2	-	2	2	-	2
M Mechanical Engineering	-	-	-	2	2	4	2	2	4
M Molecular Sciences	-	-	-	1	-	1	1	-	1
M Nutrition and Health	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Medische biologie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Midden-Oosten studies	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Natuur- en sterrenkunde	-	-	-	3	-	3	3	-	3
Natuurkunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Nederlands recht	-	3	3	4	10	14	4	13	17
Nederlandse taal- en letterkunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Oosteuropese studies	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Oudheidkunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Pedagogische wetenschappen	-	-	-	2	1	3	2	1	3
Plantenteeltwetenschappen	-	-	-	-	1	1	-	1	1

	Deeltijd			Voltijd			Voltijd en Deeltijd		
	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal	België	Nederland	Totaal
Politicalologie	-	1	1	3	5	8	3	6	8
Psychologie	3	6	8	8	14	22	10	20	30
Rurale ontwikkelingsstudies	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Ruslandkunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Scandinavische talen en culturen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Scheikunde	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Scheikundige technologie	-	-	-	8	2	10	8	2	10
Semitische talen en culturen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Slavische talen en culturen	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Sociaal-culturele wetenschappen	-	3	3	1	-	1	1	3	4
Sociaal-ruimtelijke wetenschappen	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Sociologie	-	1	1	-	2	2	-	3	3
Spaanse taal en cultuur	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Spraak- en taalpathologie	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Sterrenkunde	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Taalwetenschap	-	-	-	-	2	2	-	2	2
Talen en culturen van Indiaans Amerika	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Talen en culturen van Korea	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Talen en culturen van Latijns-Amerika/Spaans	-	-	-	11	1	12	11	1	12
Tandheelkunde	-	-	-	2	7	8	2	7	8
Techniek en maatschappij	1	-	1	-	-	-	1	-	1
Technische bedrijfskunde	1	-	1	2	1	3	3	1	4
Technische bestuurskunde	-	-	-	2	-	2	2	-	2
Technische informatica	-	-	-	8	1	8	8	1	8
Technische natuurkunde	-	-	-	28	3	31	28	3	31
Technische wiskunde	-	-	-	3	-	3	3	-	3
Theater-, Film- en televisiewetenschap	-	-	-	-	6	6	-	6	6
Toegepaste communicatiewetenschap	-	-	-	-	1	1	-	1	1
Tropisch landgebruik	-	-	-	2	1	3	2	1	3
Werktuigbouwkunde	-	-	-	4	2	6	4	2	6
Wetenschap van godsdienst en levensbeschouwing	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Wijsbegeerte	2	3	5	2	7	8	4	9	13
Totaal	39	25	64	562	233	795	601	258	859

Figuur 7. De meest gevolgde studies door Vlaamse studenten aan Nederlandse universiteiten in 2002/2003

**Figuur 8. De meest gevolgde studies door Vlaamse studenten aan Nederlandse hogescho-
len in 2002/2003**

Tabel 32. Nederlandse studenten aan de Vlaamse universiteiten, naar opleiding in 2002/2003

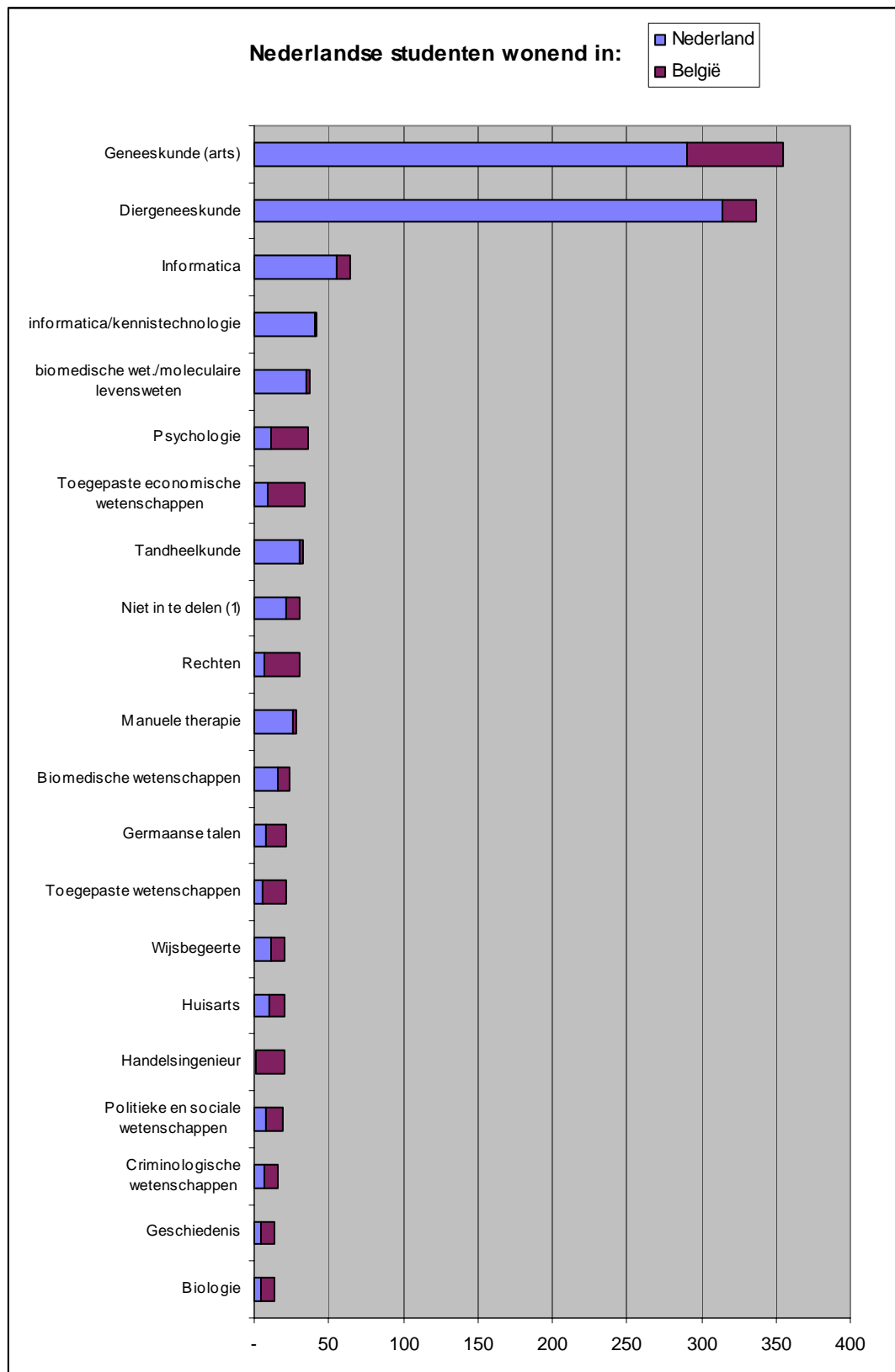
	Wonend in		Totaal
	Nederland	België	
Actuariële wetenschappen	-	1	1
Afrikaanse talen en culturen	-	1	1
Applied statistics	2	-	2
Aquacultuur	1	-	1
Arabistiek en islamkunde	2	-	2
Arbeidsgeneeskunde	1	1	2
Archeologie	1	4	5
Architectuur	1	1	2
Architectuurwetenschappen	1	-	1
Artificial intelligence	1	3	4
Bank- en financieuzen	1	1	2
Bedrijfskunde	2	-	2
Beleids- en bedrijfsinformatica	-	1	1
Biochemie	-	1	1
Bio-Ethics	1	-	1
Biologie	5	9	14
Biomedische wet./moleculaire levenswetenschappen	35	2	37
Biomedische wetenschappen	16	8	24
Biostatistics	-	1	1
Biotechnologie	-	1	1
Business administration	4	4	8
Cel- en genbiotechnologie	-	1	1
Communicatiewetenschappen	3	5	8
Computerwetenschappen	-	1	1
Conservation of historic towns and buildings	1	-	1
Criminologische wetenschappen	7	9	16
Culturele studies	-	1	1
Culturen en ontwikkeling (NL/E)	1	1	2
Diergeneeskunde	314	23	337
Documentatie- en bibliotheekwetenschappen	-	1	1
Econ.en toegep.econ.wetenschappen	-	3	3
Economische wetenschappen	3	2	5
Elektrotechniek	1	1	2
European criminology	1	-	1
European Public Administration	2	-	2
Executive MBA	1	2	3
Familiale en seksuologische wetenschappen	1	-	1
Farmaceutische biotechnologie	-	1	1
Farmaceutische wetenschappen	-	1	1
Fiscaal recht	-	1	1
Geneeskunde (arts)	290	65	355
Geografie	1	1	2
Geologie	1	3	4
Germaanse talen	8	14	22
Geschiedenis	5	9	14
Godgeleerdheid	1	1	2
Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen	1	-	1
Godsdienstwetenschappen	1	2	3
Handelsingenieur	1	19	20
Handelsingenieur i/d beleidsinformatica	2	4	6
Huisarts	10	10	20
Informatica	55	9	64

	Wonend in		Totaal
	Nederland	België	
Informatica/kennistechnologie	41	1	42
Informatica-technologie	1	-	1
Intellectuele rechten	-	1	1
Internationaal en Europees recht	1	-	1
International and comparative law	-	1	1
International Business economics	1	-	1
Internationale betrekkingen en conflictbeheersing	1	4	5
Internationale politiek	4	-	4
Japanologie	-	2	2
Kerkelijk recht	2	-	2
Kunswetenschappen	1	2	3
Kunswetenschappen en Archeologie	5	7	12
Latijn en Grieks	1	-	1
Lichamelijke opvoeding	1	5	6
Literatuurwetenschap	2	-	2
Management	1	-	1
Manuele therapie	26	2	28
Mariene en Lacustriene wetenschappen	-	1	1
Maritieme wetenschappen	2	-	2
Marketing	1	-	1
Materiaalkunde	-	1	1
Medical and Pharmaceutical research	-	1	1
Medical imaging	-	1	1
Medische-sociale wetenschappen	-	2	2
Meertalige zakelijke communicatie	-	1	1
Mijnbouwkunde	-	1	1
Milieuwetenschap	1	-	1
Moleculaire biotechnologie	-	1	1
Moraalwetenschappen	-	1	1
Motorische revalidatie en kinesitherapie	2	4	6
Musicologie	2	-	2
Natuurkunde	-	3	3
Ondernemingsrecht	-	1	1
Ontwikkelingssamenwerking	1	-	1
Oost-Europese talen en culturen	-	2	2
Orthodontie	1	1	2
Pedagogische wetenschappen	3	1	4
Personeelwetenschappen	1	-	1
Physiotherapy	6	-	6
Politieke en sociale wetenschappen	8	11	19
Politieke wetenschappen	1	-	1
Proefdierkunde	-	1	1
Psychologie	11	25	36
Psychologie en pedagog. wetenschappen	1	1	2
Psychotherapie	-	5	5
Real Estate Management	1	1	2
Rechten	7	24	31
Rechtstheorie	1	-	1
Revalidatiewetensch. en kinesitherapie	8	-	8
Romaanse talen	3	3	6
Ruimtelijke planning	2	-	2
Scheikunde	2	5	7
Sinologie	-	5	5
Social security	1	1	2
Sociale en culturele agogiek	-	1	1

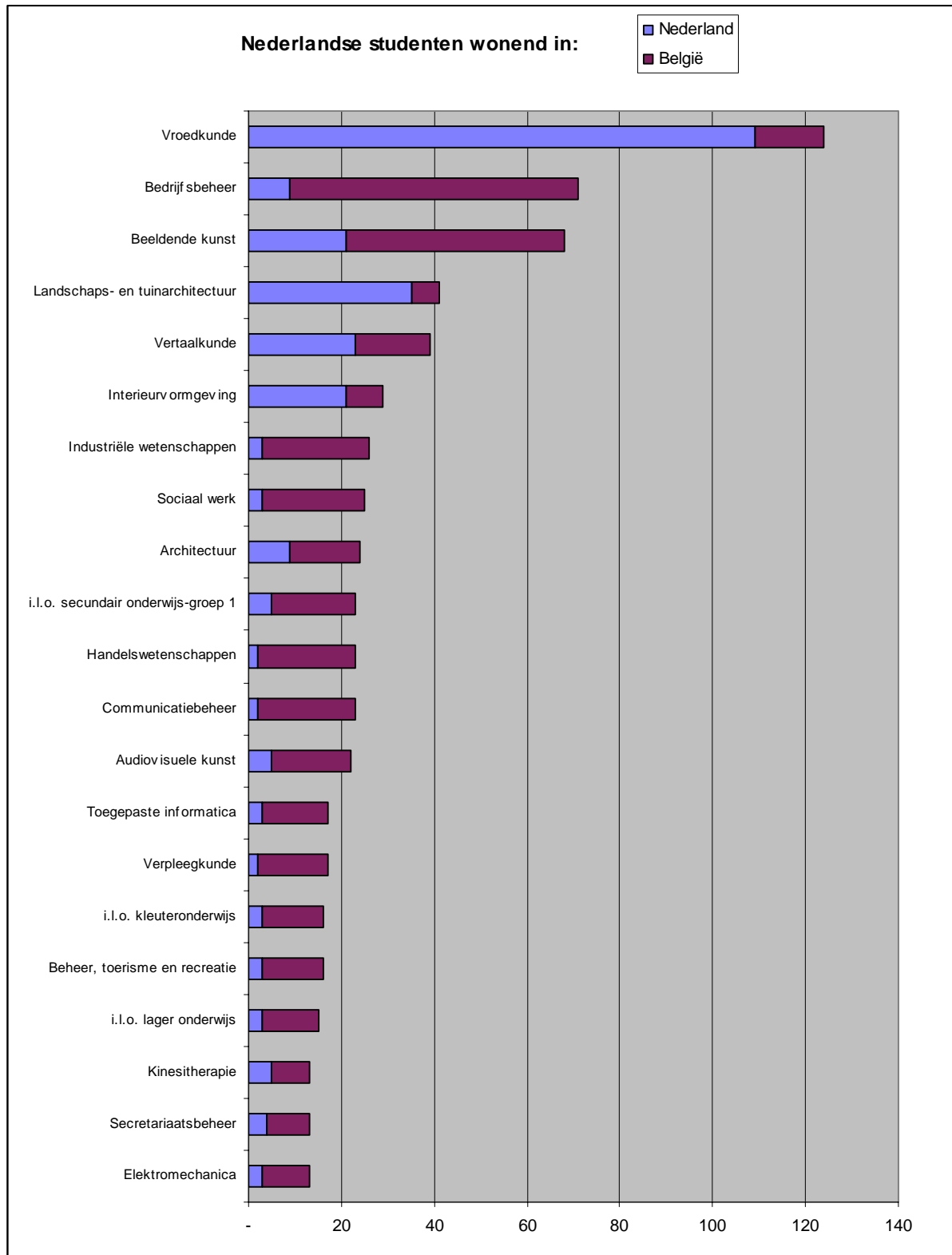
	Wonend in		Totaal
	Nederland	België	
Sociale en culturele antropologie	-	3	3
Sociologie	-	1	1
Sportgeneeskunde	-	1	1
Tandheelkunde	30	3	33
Theaterwetenschap	-	1	1
Toegepaste biologische wetenschappen	1	6	7
Toegepaste economische wetenschappen	9	25	34
Toegepaste ethiek	3	3	6
Toegepaste informatica	-	1	1
Toegepaste wetenschappen	6	15	21
Vergelijkende cultuurwetenschap	-	1	1
Vrouwenstudies	-	1	1
Werktuigkunde-elektrotechniek	1	1	2
Wetenschappen	2	2	4
Wijsbegeerte	11	9	20
Wis- en natuurkunde	-	1	1
Wiskunde	1	1	2
Ziekenhuishygiëne	1	-	1
Niet in te delen (1)	21	10	31
Totaal	1.025	444	1.469

(1) Voor het ITG, FPG en Vlerick Management School kan geen indeling naar opleiding gegeven worden.

Figuur 9. De meest gevolgde studies door Nederlandse studenten aan Vlaamse universiteiten in 2002/2003

Figuur 10. De meest gevolgde studies door Nederlandse studenten aan Vlaamse hogescholen in 2002/2003

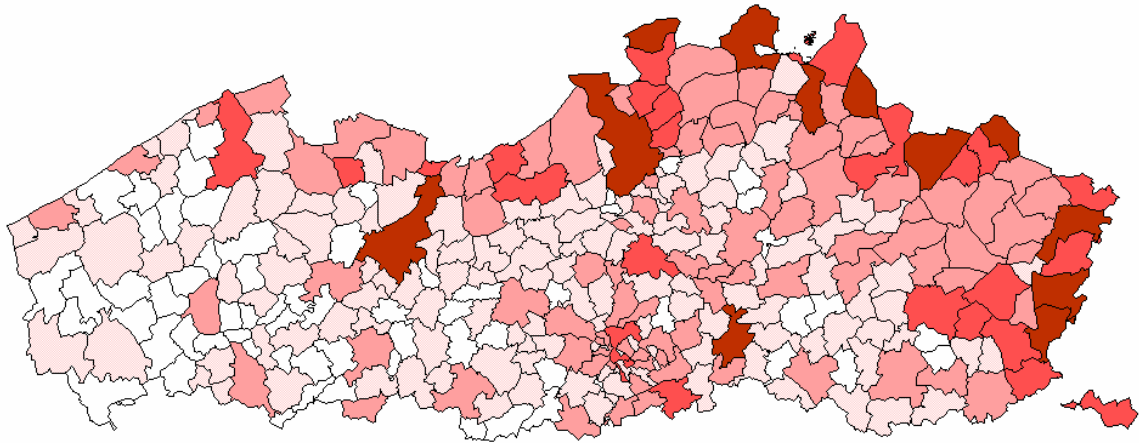

Bijlage 2: Geografische spreiding van de wederzijdse onderwijsparticipatie

In de landkaarten in deze bijlage is te zien, waar de onderwijsdeelnemers vanuit het buurland naar school gaan. De kaarten zijn verdeeld in gemeenten. Bij de Nederlandse kaarten moet bedacht worden, dat alleen in de grensstreek en in het hoger onderwijs integraal geteld is. De witte plekken in de rest van het land kunnen drie dingen betekenen:

- er is geen instelling van hoger onderwijs in de betreffende gemeente,
- of de instellingen van primair en secundair onderwijs kwamen niet voor in de steekproef,
- of er zijn in de betreffende gemeente geen Belgische onderwijsdeelnemers.

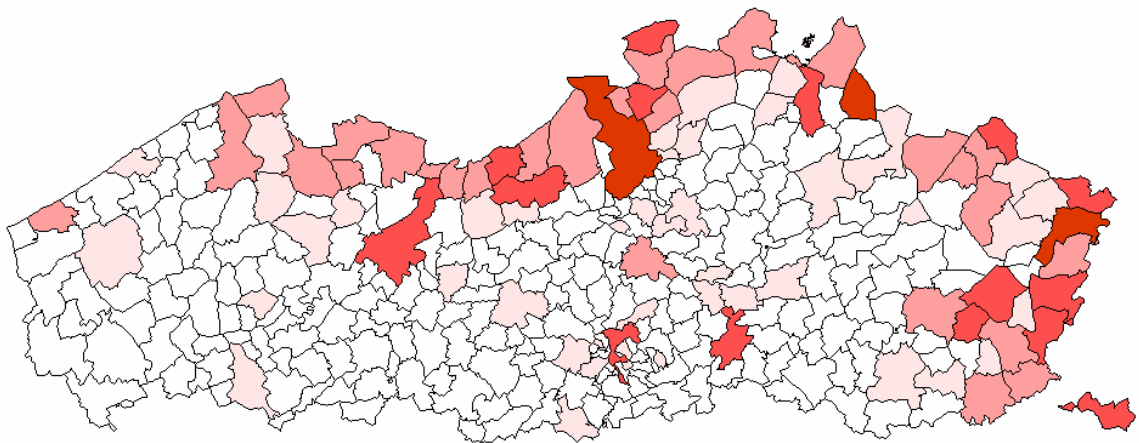
Totale onderwijsparticipatie Nederlandse leerlingen in het Vlaams onderwijs - schooljaar 2002-2003

Aantal leerlingen per gemeente

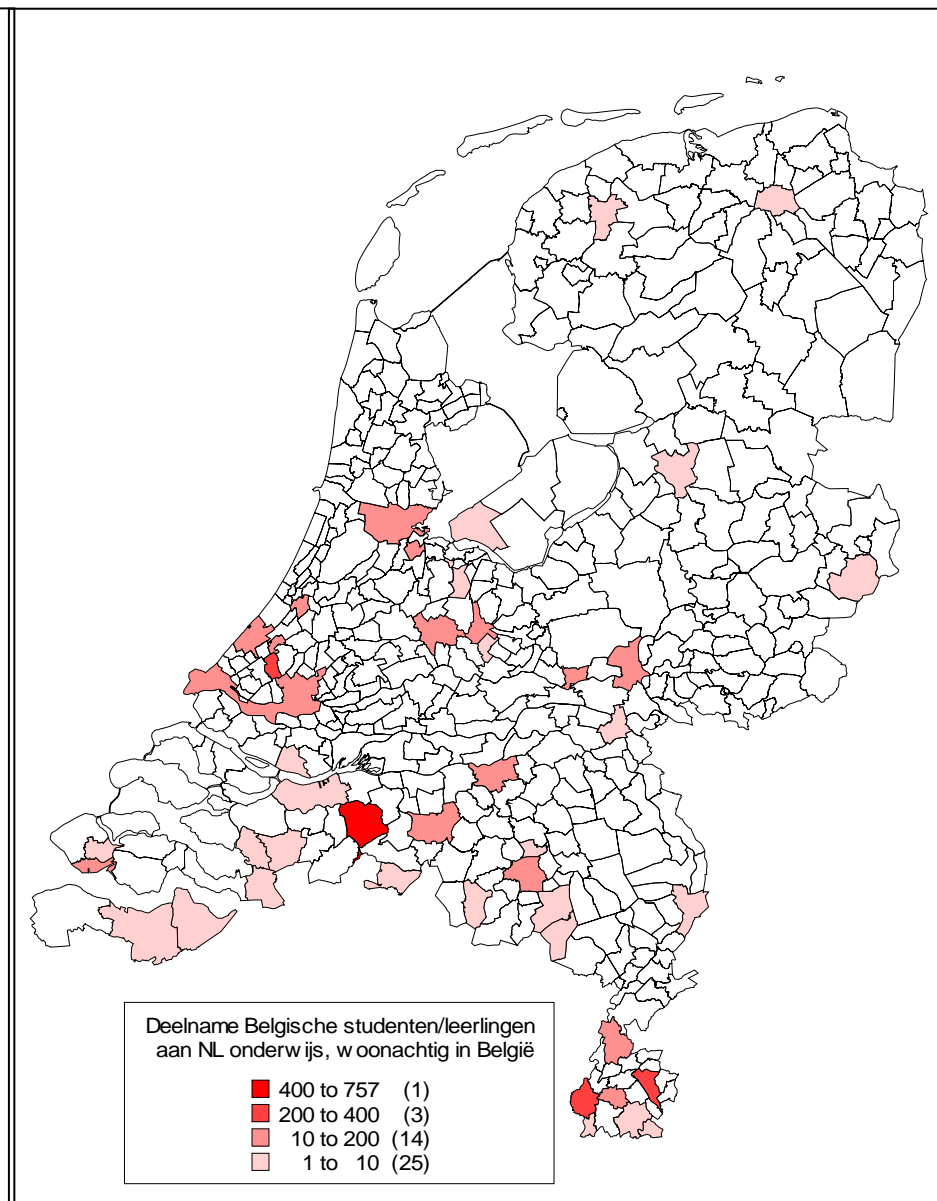
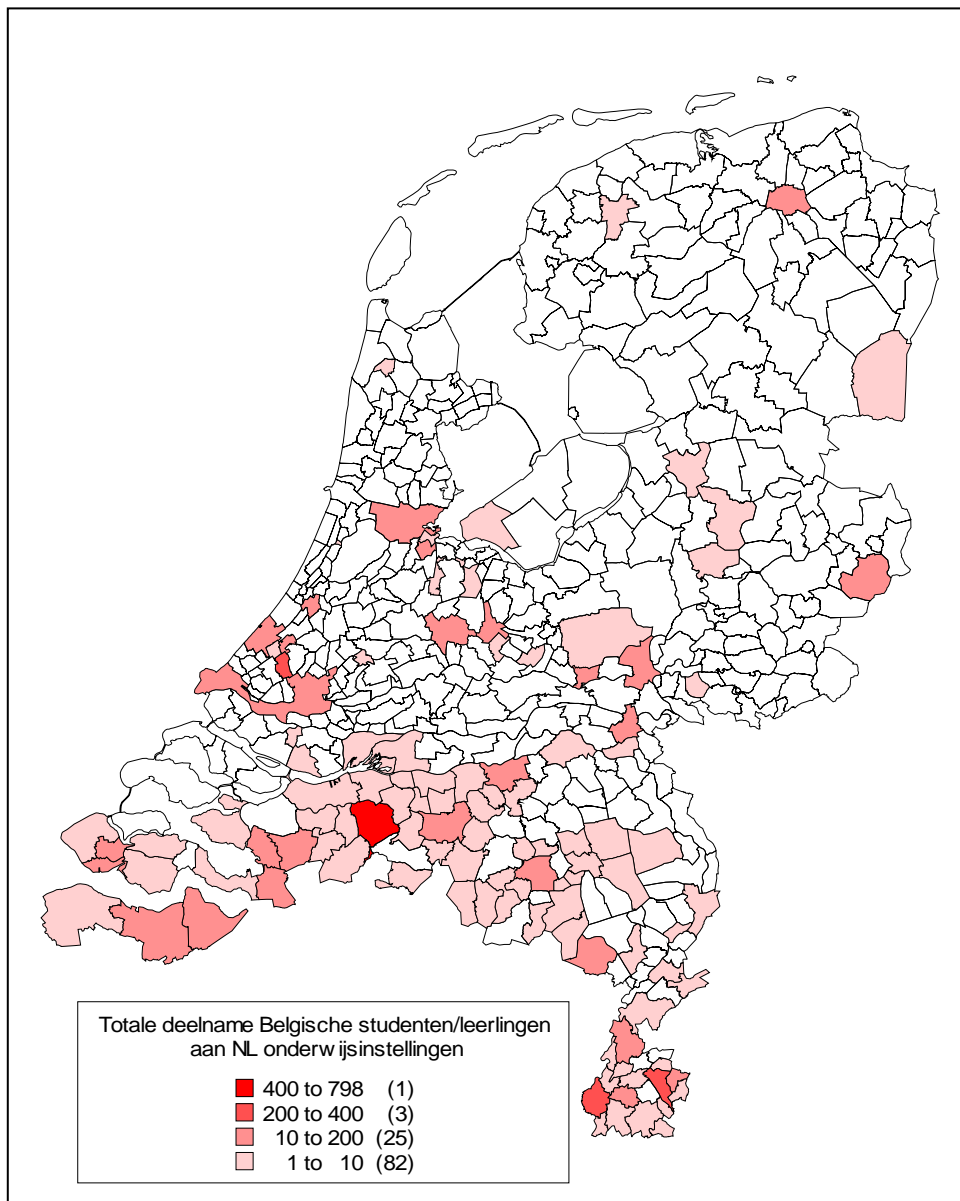
400 to 1.900	(12)
100 to 400	(26)
10 to 100	(88)
1 to 10	(133)

Grensverkeer van Nederland naar Vlaanderen - schooljaar 2002-2003

Aantal leerlingen per gemeente

400 to 1.510	(3)
100 to 400	(15)
10 to 100	(29)
1 to 10	(44)

Lijst van tabellen

Tabel 1. Aantal benaderde scholen per onderwijssoort in Nederland.....	3
Tabel 2. Naamgeving van de Nederlandse onderwijssoorten ten behoeve van vergelijking tussen Nederland en Vlaanderen	5
Tabel 3. Aantal Vlaamse onderwijsinstellingen per onderwijsniveau	6
Tabel 4. Naamgeving van de Vlaamse onderwijssoorten voor vergelijking tussen Nederland en Vlaanderen.....	7
Tabel 5. Participatie van Vlaamse leerlingen aan het Nederlandse onderwijssysteem naar onderwijsniveau en onderwijssoort in 2002/2003.....	9
Tabel 6. Participatie van Nederlandse leerlingen/studenten aan het Vlaams onderwijssysteem, naar provincie in 2002/2003 (1)	10
Tabel 7. Participatie van Nederlandse leerlingen aan het Vlaams onderwijs, naar onderwijsniveau in 2002/2003	13
Tabel 8. Totaal aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse HBO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003	14
Tabel 9. Aantal grensoverschrijdende Vlaamse studenten in het Nederlandse HBO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003.....	15
Tabel 10. Totaal aantal Nederlandse studenten in het Vlaamse hogescholenonderwijs, naar instelling en studiegebied in 2002/2003.....	16
Tabel 11. Aantal Nederlandse studenten in het Vlaamse hogescholenonderwijs, wonend in Nederland, naar instelling en studiegebied in 2002/2003	18
Tabel 12. Totaal aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse WO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003 (1).....	19
Tabel 13. Aantal grensoverschrijdende Vlaamse studenten in het Nederlandse WO, naar instelling en studiegebied in 2002/2003.....	20
Tabel 14. Totaal aantal Nederlandse studenten aan de Vlaamse universiteiten, naar studiegebied en naar instelling, in 2002/2003.....	22
Tabel 15. Toelatingsexamen Geneeskunde en Tandheelkunde: evolutie van de verhouding van het aantal geslaagde Nederlandse studenten op het totaal aantal geslaagde studenten....	23
Tabel 16. Ontwikkeling van de numerus fixus bij medische opleidingen in Nederland	23
Tabel 17. Evolutie van het aantal ingeschreven studenten in de eerste kandidatuur voor Geneeskunde en Tandheelkunde	24
Tabel 18. Evolutie van het totaal aantal Nederlandse studenten in het studiegebieden Geneeskunde, Tandheelkunde en Diergeneeskunde	24
Tabel 19. Opleidingen die onder de studiegebieden Wetenschappen en Gecombineerde studiegebieden vallen.	25
Tabel 20. Aantal Nederlandse studenten aan de Vlaamse universiteiten, wonend in Nederland, naar studiegebied en naar instelling, in 2002/2003	26
Tabel 21. Aantal hoofdinschrijvingen naar studiegebied, opleiding, niveau, nationaliteit en geslacht voor de transnationale Universiteit Limburg	28
Tabel 22. Participatie van Nederlandse cursisten aan het Vlaams onderwijs voor sociale promotie.	29
Tabel 23. Vlaamse studenten aan de Open Universiteit, 2002/2003	30
Tabel 24. Ontwikkeling van de totale wederzijdse onderwijsparticipatie in Vlaanderen en Nederland sinds 1995/1996.....	34
Tabel 25. Ontwikkeling van de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie tussen Vlaanderen en Nederland sinds 1995/1996	35

Tabel 26. Aantal Vlaamse studenten in het Nederlandse hoger onderwijs, naar plaats en instelling in 2002/2003.....	39
Tabel 27. Nederlandse studenten aan Vlaamse hogescholen, wonend in België, naar instelling en studiegebied in 2002/2003.....	40
Tabel 28. Nederlandse studenten aan Vlaamse universiteiten, wonend in Vlaanderen, naar instelling en studiegebied in 2002/2003.....	41
Tabel 29. Vlaamse studenten aan Nederlandse hogescholen, naar opleiding in 2002/2003....	42
Tabel 30. Nederlandse studenten aan Vlaamse hogescholen, naar opleiding in 2002/2003....	44
Tabel 31. Vlaamse studenten aan Nederlandse universiteiten, naar opleiding in 2002/2003..	46
Tabel 32. Nederlandse studenten aan de Vlaamse universiteiten, naar opleiding in 2002/2003.....	51

Lijst van figuren

Figuur 1. Totale participatie van Vlaamse en Nederlandse leerlingen aan het onderwijs in het buurland.....	31
Figuur 2. Grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van Nederlandse en Vlaamse leerlingen.....	32
Figuur 3. Ontwikkeling van de onderwijsparticipatie van Vlamingen aan het Nederlandse onderwijs sinds 1995/1996.....	36
Figuur 4. Ontwikkeling van de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van Vlamingen aan het Nederlandse onderwijs sinds 1995/96.....	36
Figuur 5. Ontwikkeling van de onderwijsparticipatie van Nederlanders aan het Vlaamse onderwijs sinds 1995/1996.....	37
Figuur 6. Ontwikkeling van de grensoverschrijdende onderwijsparticipatie van Nederlanders aan het Vlaamse onderwijs sinds 1995/1996.....	37
Figuur 7. De meest gevolgde studies door Vlaamse studenten aan Nederlandse universiteiten in 2002/2003.....	49
Figuur 8. De meest gevolgde studies door Vlaamse studenten aan Nederlandse hogescholen in 2002/2003.....	50
Figuur 9. De meest gevolgde studies door Nederlandse studenten aan Vlaamse universiteiten in 2002/2003.....	54
Figuur 10. De meest gevolgde studies door Nederlandse studenten aan Vlaamse hogescholen in 2002/2003.....	55

Lijst van afkortingen

BaO	Basisonderwijs (Vlaanderen)
BE	Basiseducatie (Vlaanderen)
BSD	Belgische strijdkrachten in Duitsland (Vlaanderen)
BUBa	Buitengewoon basisonderwijs (Vlaanderen)
BUSO	Buitengewoon secundair onderwijs (Vlaanderen)
BVE	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (Nederland)
CFI	Centrale Financiën Instellingen (Zoetermeer) (Nederland)
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (Nederland)
DBSO	Deeltijds beroepssecundair onderwijs (Vlaanderen)
DKO	Deeltijds kunstonderwijs (Vlaanderen)
ECON	Economie (opleidingssector) (Nederland)
EUR	Erasmusuniversiteit Rotterdam (Nederland)
FPG	Nederlandstalige afdeling van de Universitaire Protestantse Theologische Faculteit. (Vlaanderen)
G&M	Gedrag en Maatschappij (opleidingssector) (Nederland)
GENT (-akkoord)	Gehele Europese Nederlandse Taalgebied
GEZ	Gezondheid (opleidingssector) (Nederland)
HAVO	Hoger algemeen vormend onderwijs (Nederland)
HBO	Hoger Beroepsonderwijs (Nederland)
HO	Hoger onderwijs
ITG	Instituut voor Tropische Geneeskunde. (Vlaanderen)
IVBO	Individueel voorbereidend beroepsonderwijs (Nederland)
KUB	Katholieke Universiteit Brussel (Vlaanderen)
KUL	Katholieke Universiteit Leuven (Vlaanderen)
KUN	Katholieke Universiteit Nijmegen (Nederland)
LANDB	Landbouw (opleidingssector) (Nederland)
LEI	Leiden Universiteit (Nederland)
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Nederland)
LUC	Limburgs Universitair Centrum (Vlaanderen)
LWOO	Leerwegondersteunend onderwijs (Nederland)
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs (Nederland)
OCenW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (Den Haag) (Nederland)
OND	Onderwijs (Vlaanderen)
OSP	onderwijs voor sociale promotie (Vlaanderen)
OU	Open Universiteit (Nederland)
PO	Primair Onderwijs (Nederland)
PV	Permanente vorming (Vlaanderen)
RUG	Rijksuniversiteit Groningen (Nederland)
SBO	Speciaal beroepsonderwijs (Nederland)
SO	Secundair onderwijs (Vlaanderen)
SVO	Speciaal voortgezet onderwijs (Nederland)
T&C	Taal en Cultuur (opleidingssector) (Nederland)
TECH	Techniek (opleidingssector) (Nederland)
TUD	Technische Universiteit Delft (Nederland)
tUL	transnationale Universiteit Limburg
UA	Universiteit Antwerpen (Vlaanderen)
UG	Universiteit Gent (Vlaanderen)
UM	Universiteit Maastricht (Nederland)
UNIV	Universitair onderwijs
UT	Universiteit Twente (Nederland)
UU	Universiteit Utrecht (Nederland)
UVA	Universiteit van Amsterdam (Nederland)
UVT	Universiteit van Tilburg (Nederland)
VAVO	Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (Nederland)
VBO	Vorbereidend beroepsonderwijs (Nederland)
Vlerick	Vlerick Leuven Gent - Management School (Vlaanderen)
VMBO	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (Nederland)
VO	Voortgezet onderwijs (Nederland)
VUA	Vrije Universiteit Amsterdam (Nederland)
VUB	Vrije Universiteit Brussel (Vlaanderen)
VWO	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs (Nederland)
WO	Wetenschappelijk onderwijs (Nederland)
WU	Wageningen Universiteit (Nederland)

Colofon

Deze brochure werd samengesteld door:

*Afdeling Begroting en Gegevensbeheer,
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
Tel (+32) (02) 553 95 46
Fax (+32) (02) 553 95 45
e-mail: begrotingengegevensbeheer@ond.vlaanderen.be*

*Frans Dijkstra
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Directie Hoger Onderwijs
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
Tel (+31) 070 412 3873
Fax (+31) 070 412 3098
e-mail: f.y.dijkstra@minocw.nl*
